

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

26. OKTÓBRA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Nemecký minister financií uviedol, že ekonomiku čaká sedem chudobných rokov. V podmienkach Slovenska to môže byť sedem (už nie asi biblických) biednych rokov, kde chudobní budú ešte chudobnejší a budú si musieť utiahnuť už utiahnuté opasky.

Svet, osobitne Európa a Slovensko, sa dostali nielen ekonomicky, ale aj kultúrno-hodnotovo na križovatku. Kríza dlhov je len vrcholom pomyselného ľadovca hlbokých a rôznorodých problémov, ktoré súvisia so všeobecnou krízou humanity spoločnosti a transformačnou krízou ekonomiky. Vo svetových podmienkach industriálne (priemyselné) ekonomiky nahradzuje ekonomika nových vyspelých technológií v rámci vzdelanostných high-tech spoločností.

Žiaľ, to nie slovenský prípad. Budúce zmeny v eurozóne asi vyplývajú z momentálneho stavu, že na sanáciu len Grécka sa už vydalo alebo sa dnes plánuje vydať 320 miliárd eur. Predpokladá sa od 200 miliárd do 1 bilióna eur na budúcu pomoc európskym bankám. Pri existencii ďalších problémových štátov sa tzv. eurovaly (v rámci záchranných fondov EFSF) dostávajú na hranicu svojich kapacitných možností riešiť európsku dlhovú krízu. Realizované eurovaly tiež znamenajú budúce platby stále viac zadlžovaných štátov v prospech zachovania prosperity (a stability) dnes stále ziskových bánk, hlavne francúzskych a nemeckých. Bankové zisky by zostali, no riziká sa z bánk preniesu na zadlžujúce štáty eurozóny, pričom sa euroval bude ďalej navyšovať, ale s budúcim neistým výsledkom. V prípade finančných problémov pri veľkosti Talianska a Španielska fakticky stráca zmysel. Na finančnú sanáciu oboch štátov je potreb-

Quo vadis Slovensko?

ných okolo 2 biliónov eur. Pri reálnom využívaní eurovalu (do stropu dnešného slovenského podielu vo výške takmer 8 miliárd eur) budú sa v budúcnosti s nárastom slovenských dlhov a nutnosťou ich splácania spravidla dusiť prípadné náznaky rastu životnej úrovne občanov

BRUNO ČANÁDY

Slovenska. Takto euroval bude mať iné dôsledky pre krajiny eurozóny s vysokou životnou a ekonomickou úrovňou a iné (drastickejšie) na tie druhé (menej ekonomicky vyspelé) s možným tretinovým nárastom daňového zaťaženia na Slovensku. Musíme dodať, že oproti technologickému Nemecku s vysokou životnou úrovňou tu bude vystupovať montážne Slovensko s infraštrukturálnymi deficitmi a slabšou ekonomickou a životnou úrovňou obyvateľov.

Teda na miske váh tohto určite aktuálne závažného rozhodovania o podpore eurovalu zo strany slovenských politických elit je stredo-európska konkurenčná schopnosť, zadlžovanie Slovenska a jeho zahraničnopolitická kredibilita. Významná je tu tiež snaha nasledovať cestu Nemecka ako najvyspelejšej európskej ekonomiky, najvýznamnejšieho slovenského ekonomického partnera a svetového ekonomického (a geopolitického) hráča.

Slovenské rozhodnutie v tomto smere je neľahké (a so svojimi dôsledkami nejednoznačne predvídateľné) a má dôsledky pre budúce generácie. Nie je to na čierno-biele videnie, nakoľko nasle-

dozovanie Nemecka pri podpore eurovalu s výraznými dlhodobými dlhovými dopadmi pre Slovensko je ťažké a zároveň ťažiskové rozhodnutie Slovenska. V zásade Slovensko sa musí rozhodovať podľa svojich záujmov, tak ako to skutočne chce. Treba sa však rozhodovať so znalosťou veci a s vedomím krátkodobých a dlhodobých dôsledkov rozhodnutia pre Slovensko. Dnešný zahraničnopolitický profit môže znamenať budúcu ekonomickú a politickú stratu, kde na bývalé domnelé alebo reálne zásluhy sa budú aktéri snažiť rýchlo zabudnúť. Bez ohľadu na zahraničné tlaky a mediálne ovplyvňovanie nakoniec všetko s odstupom času posúdia voliči na základe reálnej sociálno-ekonomickej situácie.

Zdá sa, že z hľadiska dnešného vývoja situácie v celej eurozóne nebol návrh eurovalu dostatočne pripravený a dohodnutý (so slabým zapojením súkromného sektora, osobitne bánk a ešte viac Európskej centrálnej banky).

(Pokračovanie na 3. strane)

Nevedno kde, nevedno kto, nevedno kedy tvorí floskuly, no odrazu sú tu. Ako axiomy. Ako dogmy. Ako boží zákon. Každý, kto ich prestúpi, musí von z raja.

Tak by to bolo správne, keby to bola Božia vôľa. Ale tieto floskuly nevytvára Boh, ale čosi, resp. ktosi, kto sa učupil za štítom, ktorý sa podivne eufemisticky volá dobrovoľná únia štátov, EÚ. Tá EÚ, ktorá nevpustila Boha ani do svojho základného zákona, tobôž aby sa zákonom Božím riadila.

Kto zvíťazil?

TEODOR KRIŽKA

Nuž odtiaľ odkiaľsi priletela ako Noemova holubica aj floskula o tom, že Slovenská republika musí prijať euroval, lebo všetky členské štáty na to čakajú ako na spasenie. Záchrana celého finančného systému ovisla na bedrách malého národa, bez ktorého by sa odrazu zadrhli súkolia európskeho Molocha. Aké smiešne! Medzitým zbedačené Grécko nakúpilo štyristo tankov od USA. To už chovateľov holubíc nezaujalo natoľko ako slovenský superman Sulík, ktorý sa opovážil mať odvahu a spáchať politické harakiri.

Apropo, Sulík! Takmer všetci si na ňom očistili topánky. Veď ich aj majú riadne zablatené! Našli si obetného baránka. Viete si však predstaviť, že by si daktorý z nich takto utrel blato o Palacha? A veď Sulík podpálil telo vlastných politických ambícií a zhorel pred zrakmi celého parlamentu, aby aspoň raz v živote zasvietil! Možno žil pre túto chvíľu, čo my vieme?

Otázka zostáva, koho záujmom Sulíkova osobná česť prospela. To sa dozvieme, až Sulíkove zhorené ambície oživnú a pošlú súčasných politikov do dejín s rizikom, že Slovensko prejde liberálnou revolúciou. A za to sme vinní už dnes.

www.kultura-fb.sk

8 568001 374990

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

Timeo Danaos et dona ferentes Bojím sa Danajcov, aj keď dary nesú

Táto výstraha niekdajšieho obyvateľa starodávnej Tróje sa mi pripomína od chvíle, ako samozvaný Bratislavský okrásľovaci spolok (BOS), pasujúci sa za všemocného bossa, suverénne vystúpil z tieňa a arogantne rozhodol, že na Námestí Ľudovíta Štúra v hlavnom meste Slovenskej republiky nemá čo stáť súsošie štúrovcov. Že ho tam nahradí z kararského mramoru vyrobená voľná replika miléniového pamätníka, spúne oslavujúca tisíce výročie takzvaného vraj v roku 897 "Zaujatia vlasti" maďarskými kmeňmi.

BOS, podľa malej dobovej pohľadnice, poveril začínajúcu sochárku, aby z epoxidu v tretinovej miere "vytvorila" iba fragment súsošia. Ako vyslovená provokácia sedí Mária Terézia, nie ako cisárovná, ale len ako uhorská kráľovná na svojom nevládom cisárskom koni. Sochár Fadrusz - zrejme aby sa mu kôň nezrútil - ho popri jeho štyroch nohách zabezpečil aj vladárskym rúchom, spadajúcim po samú zem.

Bohumilý a prefikaný, prebohatý boss pre istotu rozhodol nevystaviť model celého súsošia, kde Máriu Teréziu z každej strany istí spupný maďarský husár v plnej paráde. Zrejme preto, aby nielen dôverčivým bratislavčanom, ale aj takzvaným investigatívnym novinárom zalepil oči. Bossovi sa už zrejme máli, že v Medickkej záhrade býva venciami, kyticami a maďarskými trikolórmi každoročne 15. marca obsypaný Petofyho pamätník. Asi preto, že je od ruky, a nie každému na očiach, treba urobiť čosi okázalejšie: každodenne viditeľnú oslavu čias najkrutejšej maďarizácia a spupnej dominancie Maďarov nad nemaďarskými národmi v bývalom nebohom Uhorsku.

Fadruszovo súsošie, pokiaľ ide o jeho trvanie, stálo na námestí pri Dunaji necelých 24 rokov (1897 - 1921). Originálne súsošie Tibora Bártfaya stojí na mieste od roku 1972, teda už 39 rokov a nikto zo skutočných Slovákov si iste neželá, aby bolo nahradené pamätníkom, permanentne zdobeným venciami s trikolórmi našich južných susedov.

Pokiaľ ide o stáročnú tradíciu Bratislavy ako korunovačného mesta, bossa zrejme nezaujímá (alebo nevie?), že akademická sochárka Ľudmila Cveňgrošová už pred pár rokmi vytvorila - nie na lukratívnu objednávku - ale z vlastného popudu v tretinovej miere verné epoxidové postavy všetkých panovníkov, čo boli v Bratislave v Dóme svätého Martina korunovaní na uhorských kráľov. Teda aj Máriu Teréziu.

Ak bossovi naozaj ide len o oslavu Bratislavy, ako historického korunovačného mesta, má jedinečnú príležitosť ponúknuť Bratislave svoj veľkorysý, len týmto motivovaný dar, so žiadosťou o povolenie okrásliť korunovačnú cestu alejou týchto cisárov a ich manželiek ako uhorských kráľov a kráľovien. Zišlo mi to na um na margo každoročných a pomerne nákladných Bratislavských korunovačných slávností.

Keďže som spomenula ponuku a s ňou spojenú žiadosť o jej povolenie, pýtam sa, a preto sa i vraciam k BOSu: Kto vôbec dal povolenie na vznik tohto takzvaného spolku?! Takzvaného som použila zámerne, lebo tu nejde o bežný spolok, ten by predseda mal predsedu, ale o

veľmi dobre finančne zabezpečenú honosnú inštitúciu, sídliaču v paláci Motešických na Laurinskej ulici v Bratislave. Na čele má (jediného, podľa mena známeho) výkonného riaditeľa Maroša Mačuha. Ostatné mená sú zrejme obchodné tajomstvo, práve tak ako sú v tajupnej anonymite všetci „sponzori“ tohto „filantropického“ spolku. Pán Mačuha totiž v rozhlasovom vystúpení sa pochváľil, že majú veľmi, veľmi veľa peňazí.

Aby tejto dojemnej rozprávky nebol koniec, kladiem smrteľne vážnu otázku, nielen za bratislavských Slovákov, ale i za tých nebratislavských: „Kto je za týmto podvodom?! Kto im dovolil uzurpovať si právomoci, ktoré patria v prípade hlavného mesta štátu, nielen starostke mestskej časti, či primátorovi a hlavnému architektovi, ale v prípade ich zlyhania aj prezidentovi Slovenskej republiky, Národnej rade SR a vláde SR?! Tak je to bežné v normálnych demokraciách. Alebo na Slovensku to má byť inak??“

Všetky metropoly sveta krásia pamätníky, súsošia a sochy veľkých osobností, čo predovšetkým vlastným občanom, (ale i cudzincom, čo ich navštevujú) prezentujú vlastnú históriu, ktorú si vážia.

A čo nám v tej našej Bratislave po novembri 89 pribudlo? Naozaj má byť u nás všetko naopak?!

1. Na lavičke Hlavného námestia si lebedí napoleónovský vojak. Sme vari až takí vďační za to, že cisár Napoleon dal vyhodit' do vzduchu náš staroslávny Devín a jeho vojaci zavinili požiar, a tým i úplnú destrukciu Bratislavského hradu?!

2. Čumil vyliezajúci z kanála - ako zástupca bratislavských bezdomovcov?!

3. Akoby nepodarená reštauračná reklama, stvárňujúca niekdajšiu známu figúrku bratislavského korza, drobučkého dobráčka Šéneňáča?!

4. Čo má na jednom rohu robiť akýsi cudzorodý paparazzo?!

A to má byť všetko? Je to tak v poriadku? Má to tak i zostať?

Všetci máme ešte v živej pamäti ten cirkus, čo bol rozpútaný okolo jazdeckej sochy nášho kráľa Svätopluka, ktorého si vláda Slovenskej republiky „dovolila“ bez súťaže a výberového konania postaviť na prednádvorie Bratislavského hradu! Škandalizovanie renomovaného sochára! Spochybňovanie nielen samotného kráľa, ale i stváranie jeho kráľovského koňa! Vari pre tohto, toľko kritizovaného, vzpínajúceho sa Svätoplukovho koňa som si dôkladnejšie poobzerala cisárskeho koňa Márie Terézie.

Takže ako je to? Vo Svätoplukovom prípade striktné požiadavky a obvinenia. A v prípade BOSu nie je - okrem mešcov plných peňazí - potrebné celkom nič? Opakujem, Bratislava nie je iba akési bežné mesto. Bratislava je hlavné mesto Slovenskej republiky, a preto si v nej nemôže, lebo nesmie hocikto akokoľvek bohatý - prebohatý, navyše zaniatený protislovenskou ideou, postaviť a robiť, čo si zmyslí.

Verím, že nová hlavná architektka našej metropoly s pánom primátorom všetko sami ustrážia a nebude viac treba apelovať na najvyšších predstaviteľov našej vlasti.

EVA KRISTINOVÁ

Zvolil som si túto tému, lebo ma často napadá dielo prof. A. Sweitzera, teológa, lekára a zakladateľa nemocnice v gabunskom Lambaréné. Hneď v úvode svojho diela uvádza dva príklady zo svojho detstva, z ktorých si vzal veľké poučenia. Uštipla ho včela a veľmi nariekal aj potom, keď už bolesť prešla. Poučil sa, ako hovorí. Nezveličovať to, čo ho postihlo. Druhý zážitok mal s oslom a židom. Židovi sa posmievali a ten iba kráčal ďalej, ba sa aj pousmial a mlčal. Velikán si odniesol poučenie, čo znamená v prenasledovaní mlčať. Treba si uvedomiť, ako píše, z čoho vyrastá mravnosť, hlavné napájadlo života kultúrneho človeka. Pripomínam to zato, že aj ekonomický velikán Adam Smith, ako prvé dielo napísal teóriu morálky. Bol to pre neho predpoklad na vysvetlenie správania sa ekonomiky. Dnes sme na to pozabudli.

Viacero ekonómov Slovenska si zaumienilo, že sa nikdy nedá utopiť a nikdy sa nebudú báť výčítiek, že sú teoretikmi. Bez matematickej teórie J. Petzvala by sme nevedeli vybrúsiť portrétový objektív. Bez teórie Keynesa by sme nevedeli ako funguje ekonomický systém, bez teórie W. Leontieva by sme nevedeli objasniť komparatívnu výhodu v zahraničnom obchode. A práve táto teória chýba súčasným rozhodnutiam nielen v našom, ale aj európskom parlamente. To je aj dôvod, že pán Sulík a jeho strana nevie ponúknuť riešenie. Ich poznatky sú na povrchu problémů, neprenikli hlboko do ekonomických poznatkov, nevedia kde je ústredný nerv dnešnej ekonomickej krízy. Iba špekulujú a sú odtrhnutí ako od teórie, tak aj od života. Už dávno píšeme o tom, že šéfovia finančných inštitúcií na Wall Street sa majú veľmi dobre a u nás je minimálne mzda niečo cez 300 euro, a v Afrike umierajú na choroby z hladu a nedostatku. Nielen to, majú "záhadnú tvorivú silu" nasmerovať ekonomiky do záhuby. Neustále vytvárajú výnimky z pravidiel, ktoré odvodila ekonomická veda, chláholia politikov.

Aj presnosť aj jasnosť pravidiel sú mimoriadne dôležité v spojitosti s terajšou krízou. Akokoľvek urgentné budú naše problémy, pokiaľ nepochopíme ich korenne, naše úsilie vyriešiť ich, bude v nedohľadne. Súčasné politické, a žiaľ aj ekonomické špičky v SR, nič nehovoria o zákonoch, ktoré platia v oblasti dopytu a ponuky peňazí. Nedávno som si v denníku prečítal, že nemecký exminister financií vyhlásil, že svet ešte nikdy nemal toľko peňazí ako teraz. Celková suma má presahovať 70 násobok HDP všetkých krajín našej planéty. Autor to asi nepochopil. Množstvo peňazí v ekonomike sa veľmi ťažko meria. Preto ekonómia navrhli niekoľko mier. Označujú ich M0, M1, M2, M3 a M4. Čitateľa nebudem zaťažovať definíciami. Spravidla sa pod M0 rozumie množstvo obeživa (papierové peniaze a mince, ktoré sú v rukách domácností a podnikov). Niektoré krajiny túto mieru označujú aj M1. Do ďalších mier sa započítávajú termínované vklady a inak špecifikované vklady, či vklady na penzijné fondy. To treba presne vedieť. Iba pre ilustráciu uvádzam, že v USA v roku 2008 miera M1 dosiahla hodnotu 1 386 a M2 bolo 7 687 amerických miliónov USD. HDP USA v tomto roku dosiahol hodnotu 14 151 amerických miliónov USD. Vidíme, že ani M2 nepresiahlo hodnotu HDP!

M. Friedman je vlastne tvorcom

zákona, ktorý dáva do vzťahu množstvo peňazí a tzv. monetárnu bázu (nový pojem). Vďaka jeho teórii ekonómia dokázali vysvetliť krízu v roku 1929, teda jej príčinu. On ukázal, že množstvo peňazí sa rovná súčinu peňažného multiplikátora a monetár-

Úplne ignorujú ekonomickú vedu. Aj keď treba povedať, že aj dnes ekonómia musia predovšetkým pochopiť silné ekonomické sily pôsobiace na finančných trhoch krajín a aj sveta, a potom ich opísať. Tým získajú kľúč k riešeniu dnešnej situácie. Teda nie

Poučili sme sa z ekonomických udalostí?

nej bázy. Je to obdoba Ohmovho zákona, že napätie je súčinom intenzity prúdu a odporu. Vo Friedmanovom vzťahu je mimoriadne dôležitý peňažný multiplikátor, ktorý je zlomkom, a teda skutočne náročnou ekonomickou veličinou z hľadiska jej správania. V tomto zlomku sú dôležité dva podiely: podiel rezerv a vkladov a podiel obeživa a vkladov. Tie musia centrálna a obchodná banka ustrážiť. V roku 1929 ich neustrážili, ako to ukázal M. Friedman. Od augusta 1929 do marca 1933 prvý vzrástol z 0,14 na 0,21 a druhý dokonca z 0,17 na 0,41. Friedman identifikoval, že to bol práve podiel obeživa na vkladoch, ktorý spôsobil krízu. To bol podľa neho ústredný nerv ľudskej ekonomickej činnosti v tom období. Tu zlyhal ekonomický stroj. Ale vysvetliť toto nebolo jednoduché. To bolo výsledkom jeho úmornej a dlhoročnej práce. Nebudem to rozoberať. To by mali vedieť aj ekonómia SaS. Oni to nevedia. V bežnom živote povieme, že ten nemal detskú izbu. Ekonómia SaS nemali detskú izbu ekonomie. Keby dokázali kráčať s ekonómiou, vedeli by, čo treba presadiť vo fungovaní ekonomického systému a čo vyžadovať od EÚ, od ECB, či od MMF. A to by pomohlo rozhábať ekonomický stroj. Urobila to teória Keynesa po roku 1929. Škoda, že dnes sa utápame v čírej bezmyslienkovitosti. Nielen politikov v SR, ale aj v EÚ. Oni iba hovoria o hrôze utrpení ľudí (dost' zafarbené), ale nedokážu sa chopiť čohosi ako svetielka v dnešnej ekonomickej tme.

akési vypočítavanie koľkonásobok svetového HDP je súčasná celková suma peňazí, alebo, že nepodporíme euroval (čo je ekonomický vulgarizmus). Zmysluplná budúca evolúcia ekonomiky EÚ musí byť dielom ekonómov vedcov. A nie ekonómov politikov, kváziekonómov. Treba vysvetliť dnešnú záhadnú ekonomickú silu, ktorá vzhľadom na poznatky nie je úplne záhadnou. Treba držať v rukách jasne definovanú ponuku peňazí a nechať ich tvorbu na mimobankový systém. Nedovoliť zjednotiť rezignáciu poznania (žiaľ zjavujúcu sa) s názormi politikov. Nič nám nezostáva len vyhrať zlo aspoň z riadenia ekonomiky a nepripustiť ho tam, alebo aspoň čo najmenej, ochrániť pred ním základné životné dobro, ktoré má zabezpečiť fungujúci ekonomický systém. Aj v ňom platia zákony a musíme ich spoznať a poznať; aj politici, aj SaS. Nepoučili sme sa z ekonomických udalostí po roku 1929; a bolo ich veľa, vrátane pádov aj vyspelých ekonomík a vojen. Potrebujeme vedu - prísnu, nekonvenčnú, náročnú, reflektujúcu, vyčerpávajúcu mnohé implikácie súčasného ekonomického života. Hlavné ekonómia SaS však nemajú za sebou vedecké ekonomické dielo, aspoň v podobe článku vo vedeckom časopise. Vidieť to na ich biednej argumentácii. Zato zaviedli aj pojem rovná daň a super hrubá mzda. Nepoučili sa. V arogancii dost' vynikajú.

PROF. JAROSLAV HUSÁR

Kresba: Andrej Mišanek

(Pokračovanie z 1. strany)

Nedostatočne bolo vyrokované, aby napríklad grécky dlh bol reálne zabezpečený gréckym majetkom. Skôr sa dnes neoficiálne predpokladá odpísanie minimálne 50 percent gréckeho dlhu (pravdepodobne však ešte viac) s dopadom na veriteľov. Za záruky Grécku vystavené Slovenskom v budúcnosti reálne zaplatia slovenskí občania. Dnešné návrhy len aktuálne dobiehajú (a nepredbiehajú) vývoj a naopak svetový ekonomický vývoj ich už zdá sa, prekonal. Stráca sa pôvodný a priamý zmysel eurozóny, že tu ide predovšetkým o fungovaní spoločnej meny. V súčasnosti sa preferuje eurozóna ako akási "banka" na financovanie zadlžených štátov zo strany iných čoraz viac zadlžovaných štátov. Navyše samotná podoba eurovalu (a zadlžovania) ohrozuje ratingy zúčastnených štátov, ktoré sú (s vyššími dlhmi štátov) následne odkázané na požičkovanie stále dražších peňazí. To sa týka do budúcnosti štátov od Slovenska až po Nemecko. Zadlžované štáty odstraňujú eurovalom dnešné riziká v podnikaní nemeckých a francúzskych bánk, a to bez kapitalizácie ich nemalých vložených prostriedkov.

Aktuálny euroval len získava čas na snád' budúce riešenie podstaty problémov. Žiaľ, ani súčasný európski predstavitelia sa zatiaľ nevyrovnali charizme a predvidavosti svojich predchodcov. Možno hovoriť o postupnej spirále dlhovo-finančnej krízy. Tvorcovia eurovalu sa málo poučili z minulého amerického prístupu ku kríze pred pár rokmi, i keď sa tu postupne črtajú podobné zmeny. Eurozóna namiesto dražších a neefektívnych eurovalov by viac pre podporu eura podľa amerického vzoru mala skôr naliat peniaze Európskej centrálnej banky a prostriedky štátov priamo do bánk s následnou kapitalizáciou pohľadávok štátov.

Na možnú hlbokú krízu európskych ekonomík už reaguje zahraničie, napríklad subjekty z USA obmedzujú finančné operácie s problematickými štátmi eurozóny, vrátane obmedzovania obchodovania s eurami. Vo vzdialenejšej budúcnosti sa predpokladá možná vytvorenie elitného "supereura" v severnej časti eurozóny na čele s Nemeckom. To bude pre Slovensko ďalšou výzvou, ktorá bude zároveň ekonomickou príležitosťou, ale i budúcim ekonomickým rizikom. Plánovaná budúca ekonomická vláda eurozóny s ďalším obmedzujúcou suverenitou národných štátov, ale s jednotnými daňovými sadzbami, ktoré nediferencujú rozdielnu ekonomickú úroveň krajín. Viac-menej vyrovnané rozpočty štátov okolo Nemecka budú so svojím silným eurom iste lákadlom pre majiteľov eura, ale rizikom pre vývoz krajín montážneho (netechnologického) typu a konkurenčnosť jeho exportných odvetví a cestovného ruchu.

V súčasnosti existujú tri scenáre budúceho vývoja eurozóny, a to 1. fiškálna a neskôr politická únia časti eurozóny; 2. dvojrýchlostná eurozóna; 3. návrat aspoň časti eurozóny k národným menám pri zachovaní eurozóny ako takej. Teda eurozóna sa v nejakej zásadnej inej podobe zachová. V praxi možno predpokladať postupnú kombináciu všetkých troch variantov vývoja, kde bude mať Slovensko miesto, o ktorom by sa malo už dnes verejne diskutovať. Navyše svetová ekonomia majú dva prístupy k samotnej podstate svetovej ekonomickkej krízy.

Jedna skupina svetových ekonomov navrhuje aťhovať si opasky a drasticky znížiť štátny deficit (príjmy občanov) a dusiť ekonomiku. Tí druhí naopak, tvrdia, že z hľadiska ekonomického rozvoja a príjmov nemožno utlmať rast ekonomiky a znížiť príjmy štátu a občanov. Naopak, treba zmysluplne investovať.

Pre Slovensko treba uprednostniť takýto názor odborníkov.

Slovensko musí investovať a hľadať príjmy a až potom robiť restriktie, ktoré samé osebe zabíjajú pozitívny ekonomický vývoj. Škoda, že slovenské intelektuálne (a kultúrne elity) o takýchto otázkach málo diskutujú. Sú to z hľadiska slovenskej budúcnosti komplikované, ale zásadné rozhodnutia s mnohokrátmi dopadmi. A na verejnosti skutočné intelektuálne elity takmer nepočuť.

Mali by sme si položiť otázku, kam kráča súčasné Slovensko a aké problémy

bude musieť v blízkej (tiež o niečo vzdialenejšej) budúcnosti riešiť.

BEZ KONTINUITY A VÍZIÍ

Oproti našim susedom a vyspelým štátom nielen EÚ máme nízku mieru záujmu osobitne politických (ale aj ekonomických a časti kultúrnych) elit o nadviazovanie na historické národné tradície, na poučenie možno i z nedávnej minulosti ako aj na dôslednú ochranu národnostných záujmov. Ani nehovoriac o potrebe kontinuity nadviazovania na národnostnú a ekonomickú politiku predchádzajúcich vlád.

Nedostatok vízií je príčinou, že sme nenaskočili na pomyselný vlak vzdelanostných spoločností, ani technologickej ekonomiky po roku 1989. A pravdupovediac do tohto vlaku budúcnosti sme nenaskočili dodnes.

Každá nová vláda na Slovensku po roku 1989 vystupuje spravidla s negovaním akýchkoľvek pozitív po predchádzajúcej vláde a začína akoby z bodu nula. Slovensko sa stáva po parlamentných voľbách povolebnou "politickou korisťou" volebných parlamentných víťazov, kde periodické personálne výmeny sa dotýkajú pracovných pozícií takmer 10 tisícov ľudí. Nebuduje sa ani jednotná a dlhodobá premyslená línia ochrany národnostných záujmov a dôsledná zahraničnopolitická koncepcia. Kontinuitu nahrádza zásadné popieranie výsledkov svojich predchodcov a všeobecné personálne povolebné zemetrasenie od hora až dole (však odborníkom máme dosť a vždy sa nejakí "naši" záujemcovia nájdú). Národnostná a ekonomická doktrína sa akoby vytvárala od parlamentných volieb do parlamentných volieb.

Príkladom diskontinuity je pozastavenie autostrádového prepojenia západ - východ Slovenska po voľbách v rokoch 1998 a 2010. Narastajúce regionálne rozdiely a problémy rozvoja predovšetkým východného Slovenska spôsobilo práve porušenie kontinuity, najmä v budovaní diaľnic po roku 1998. Občania Slovenska boli inak svedkami prezentácie rôznych vízií v takpovediac papierovej podobe, ale žiadna významnejšia vízia sa nezačala na Slovensku reálne realizovať, o to menej sa dokončila v praxi. Príkladom sú opakované predvolebné proklamácie, ako sa pomôže vzdelávaniu a vede. Bez nastolenia a hlavne realizácie vízií rozvoja vzdelanosti, vedy, informatizácie, kultúry, podpory cestovného ruchu a nadčasovej infraštruktúry bude slovenský osud údelom stagnácie a biedy. Bez zlomenia nezájumu vládnej moci na reálnom riešení tohto kľúčového problému, spojeného s nedostatkom realizovaných vízií, niet nádeje na lepší osud Slovenska.

Občanov na rozdiel od médií (a politikov) menej zaujímajú zásadné medzistranícke spory a ešte menej doslova "žabomyšie" vojny politikov, ale zaujíma ich rýchlosť a intenzita riešenia reálnych životných problémov, ktoré sa ich dotýkajú a hlavne výsledky, ktoré môžu zlepšiť kvalitu ich života.

ÚPADOK

STREDNEJ VRSTVY A KULTÚRY

Akokoľvek snaha o reálne pozdvihnutie celej spoločnosti a slovenskej kultúry musí súvisieť s pozdvihnutím strednej vrstvy. Z rôznych spoločenských vrstiev je práve stredná vrstva najbyťostnejšie spojená so záujmami národa a s kultúrou, či už ich vzdelaním, povoláním, rodinnými tradíciami a každodennou potrebou na saturáciu ich kultúrnych potrieb vo svojom okolí. Viac vplyvu strednej vrstvy znamená viac kultúry národu (nie naopak). Zároveň je stredná vrstva chrbticou každej úspešnej spoločnosti. Lepšie postavenie strednej vrstvy je podmienkou úspešnejšej slovenskej budúcnosti. Spomeňme, že rast vzdelanosti Slovenska ako podmienky celospoločenskej (ekonomickkej) prosperity závisí od kvality a vplyvu učiteľov od základnej až po vysoké školy. V slovenských podmienkach stredná vrstva je politickým elitami reálne zanedbávaná s nezaujmom o ich spoločenskú, daňovú, mzdovú pre-

ferenciu, či vyzdvihovanie zástupcov strednej vrstvy do parlamentu, vlád a do radov politických elit. Typickými predstaviteľmi strednej vrstvy sú napríklad členovia lekárskeho, učiteľského stavu, vedeckej obce, živnostníkov a technickej a humanitnej inteligencie, ktorí sú politickými elitami dlhodo i aktuálne prehládani. Avšak zdravie, vzdelanie, právo, kultúra, inžinierska a technologická kvalita, to sú hodnoty bytostne späté s príslušníkmi strednej vrstvy. Sú to hodnoty tvoriace kvalitu života národa, fungovania štátu a lepšej existencie života občanov.

Neústretnosť politických (a ekonomických) elit k strednej vrstve vyplýva z ich záujmu obhajovať len vlastné po-

kontinuálnom obhajovaní národnostných záujmov zo strany politických elit ako celku. Samotné politické a ekonomické elity pokračujú v chybách, ktoré začali po roku 1989. Na Slovensku nebol zachytený nový svetový spoločenský a ekonomický vývoj a elity sa zamerali hlavne na rýchle odstátie a následné zabetónovanie nových vlastnických štruktúr. Nevenovali (a dodnes nevenujú) vážnu pozornosť svetovým trendom znalostnej a informačnej spoločnosti. Takto politické a ekonomické elity sa nestali skutočnými slovenskými intelektuálnymi elitami so zmyslom pre strategické vízie a ciele a ich realizáciu.

Elitám dodnes stačí vlastný prospech a prospech pre úzke podnikateľské a politicko-záujmové skupiny a menej myslia na záujmy národa, štátu a väčšiny občanov. Politické a ekonomické elity vyjadrujú v praxi svoje skupinové záujmy spravidla spoločne so záujmami ekonomickej oligarchie a zahraničných vlastníkov. Stranícky klientelizmus sa stal významným prvkom fungovania slovenských politických

elit, predovšetkým na vrcholovej úrovni, nevymáhajú však klientelistické prejavy na regionálnej a komunálnej úrovni. Typický je všeobecný nezájum politických a ekonomických elit o rozvoj kultúry, kultúrnosti a rastu vzdelanosti. A práve miera prepojenosti politických a kultúrnych elit spoločnosti objektívne spravidla vyjadruje mieru realizácie celospoločenských záujmov na Slovensku. Slovenské kultúrne elity pôsobia zahriaknuto vďaka málo jednotnému vystupovaniu, čo vyplýva z ich prirodzeného individualizmu. Nedocenenie miesty kultúrnych elit v praktickej vládnej politike a v legislatíve závisí predovšetkým od ochoty a (ne)schopnosti politických elit. Takýto krátkozraký prístup politických elit fakticky a dlhodobu znamená ich skrakovanie politickej životnosti, nakoľko bez realizovaných podnikov kultúrnych elit v prospech spoločnosti si politické elity dlhodobo obrazne podpiľujú svoj konár, na ktorom stoja.

Nedobrym vysvedčením politických a ekonomických elit od čias "nežnej revolúcie" je, že do súčasnosti nedošlo u väčšiny občanov k stavu reálnej životnej úrovne, ktorú mala väčšina obyvateľov Slovenska v roku 1989. Slovensko sa opäť stalo vystrašovanou krajinou, kde takmer pol milióna obyvateľov musí pracovať a žiť v zahraničí (predovšetkým mladých ľudí). Napriek tomu väčšina trvalých alebo dočasných slovenských vysťahovalcov vykonáva v zahraničí z hľadiska ich vzdelania skôr podradné zamestnanie. Nie je to dobré vysvedčenie ani pre slovenský vzdelávací systém. Slovensko sa stalo krajinou vysťahovalectva, neistej budúcnosti, nekoncepcného vedenia, bez reálnych vízií a vplyvných politikov konajúcich vo verejnom záujme, čo platí po prvom desaťročí 21. storočia. Musíme smutne konštatovať, že politické a ekonomické elity na Slovensku, až na určité výnimky, nevykonali pre Slovensko a jej občanov to, čo bola ich (morálna) povinnosť a to, čo mali a mohli vykonať. Dokiaľ nebude členstvo v politických elitách poslaním vo verejnom záujme (a zodpovednou čťou občana - politika v prospech občanov Slovenska), tak Slovensko má šancu stať sa stredo európskou "banánovou" republikou. Taktiež lobizmus vo vzťahu k politickým elitám je typický nielen pre Slovensko. Obrazne povedané, jedna čiarka navyše v schválenom zákone podľa lobistických pokynov môže znamenať pre záujmové skupiny alebo ekonomický subjekt milióny navyše. Súčasný ekonomicko-sociálny stav je bez veľkých perspektív pre väčšinu obyvateľov Slovenska. Vysoká politika a politici sa až na malé výnimky odtrhli od reálneho života ľudí.

Ako keby občanov ani nepotrebovali, najvyšš na účasť vo voľbách. Nedostatok politickej kultúry, vymožitelnosti práva a málo pozitívnych osobných príkladom v politike vytvára pre občana situáciu (zatiaľ) apatie, ale je to výzvova pre časť politických elit, aby prehodnotili svoje postoje. Aby členstvo v politických elitách (až na malé výnimky) nebolo skôr vstupenkou k rýchlemu zbohatnutiu, ale hlavne príspevkom k lepšiemu životu na Slovensku.

MONTÁŽNA EKONOMIKA

A NEZAMESTNANOSŤ

Dlhodobý problémom Slovenskej republiky je vysoká miera nezamestnanosti v porovnaní s ostatnými štátmi Európskej únie. Vysoká a dlhodobá nezamestnanosť sa javí ako dlhodobá národná kríza Slovenska. Oficiálne čísla nezamestnanosti nezohľadňujú, že niekoľko stotisíc Slovákov pracuje a žije v zahraničí a tým reálne znižujú oficiálne percentá inak aj tak vysokej domácej nezamestnanosti. Ak by sa teoreticky vrátili na Slovensko, spravidla by nenašli prácu a miera nezamestnanosti by závažne narástla. Bez ohľadu na Slovákov pracujúcich v zahraničí, tak v prípade súčasnej miery oficiálnej nezamestnanosti okolo 14 percent môže budúca ekonomická recesia zvýšiť túto nezamestnanosť na čísla okolo 20 percent.

Slovensko je exportnou ekonomikou, kde 86% vývozu ide do Európskej únie, z toho 50% ide do štátov eurozóny. Zakladom každej ekonomiky je výška HDP, na ktorom sa na Slovensku vo výške 87% podieľa práve export. Takto sa Slovensko stalo výrazne exportnou krajinou. Reálny rast zamestnanosti a pokles nezamestnanosti závisí od zvýšenia verejných investícií, ktoré sú na Slovensku dlhodo nedostatočné. Navyše Slovensko potrebuje na to finančné zdroje, ktoré vývoj v eurozóne skôr odčerpá.

Slovensko je novodobá montážna ekonomika 21. storočia avšak podľa vzorov ešte z 20. storočia. Výrazne chýba sofistikovaná technologická základňa produkujúca technologické produkty s vysokou pridanou hodnotou. Postupne sa stráca vlastná výroba potravín a Slovensko je zaplavované nekvalitnými (a tiež drahými) potravinami z dovozu. Absencia technologickkej ekonomiky je prehlbovaná nedobudovanou infraštruktúrou, osobitne stále nevybudovanou diaľničnou trasou spájajúcou západ s východom Slovenska. Takto sú východné a niektoré iné časti Slovenska liahňou nezamestnanosti, novodobého vysťahovalectva (s čoraz výraznejším dopadom neriešeného rómskeho problému), ktorému sa významní investori pravidelne vyhýbajú. Len hypoteticky nereálna plánovaná diaľničnej výstavby po roku 1998 znamenala, že automobilka nevznikla pri Prešove (a iné nadväzujúce investície), ale len tam, kde došli diaľnice. Budovanie drahej infraštruktúry a produktov s vyššou pridanou hodnotou súvisí so svojbytnou (a konkurenčnou) finančnou základňou. Zahraničným centrálam bánk na Slovensku vyhovujú vo vzájomnej zhode na európske pomery vysoké bankové poplatky pre občanov s dražšími a menej dostupným úvermi pre podnikateľov a občanov. Navyše zahraničné bankové matky veľkých bánk na Slovensku sú svedkami, že ich bankové dcéry na Slovensku popri európskych nadštandardných ziskoch zo slovenskej klientely až na výnimky výraznejšie nesponzorujú slovenské kultúrne aktivity, ochranu kultúrneho dedičstva, sociálne a športové aktivity či výstavbu športových zariadení pre slovenskú mládež. Stačí im len absorbovať enormné príjmy od slovenských klientov bánk.

Pri pohľade na výrazné aktivity zahraničných bánk v zahraničí, napríklad pri činnosti zahraničných športových klubov a výstavbe športových hál, sa stali občania Slovenska svedkami prístupu "od domácej bankovej macochy", kde slovenskí občania sú dobrí len na vysoké bankové poplatky (a vysoké bankové zisky). Takýto macošský a prezieravý postoj bánk voči slovenským občanom nezodpovedá tomu, že všetci slovenskí občania pred časom prispeli vo výške 7% HDP na ozdravenie bánk s dnešnými vysokými ziskami plyúcimi do zahraničia. Je to málo eticky, ale vysoko ekonomicko-egoistický postoj väčšiny bánk. Každá vláda bez výnimky, pokiaľ obhajuje záujmy svojich voličov, musí preto dnes uprednostniť záujem bežných ľudí pred záujmami bánk aj cestou tvrdej legislatívy znamenajúcej úrokovú výhodnejšie a dostupnejšie úvery, nižšie bankové poplatky s jednoznačným uprednostnením bankovej dane pred vyšším zdaňovaním občanov a podnikateľov.

(Dokončenie na 4. strane)

Quo vadis, Slovensko?

Nelichotivá súčasnosť je navyše bez výrazného sponzorstva (bánk a prirodzených monopolov) a štátnej pomoci. Ako potom môže napríklad slovenská mládež nájsť svoje domáce športové (kultúrne a morálne) vzory, hrdosť na športové (a iné domáce) výsledky a ak sa nejaké vzory objavajú, musia slúžiť v cudzích službách a v zahraničí.

Celé Slovensko je akoby (nielen symbolicky) v cudzích službách. Pri nezastupiteľnom význame bánk tak celkovo Slovensku z hľadiska rozvoja jeho ekonomiky chýba skutočne konkurenčná a tiež vo väčšine štátom (možno i regiónmi) verejne kontrolovaná komerčná banka zameraná na podporu malého a stredného podnikania, rozvoja infraštruktúry, cestovného ruchu a tiež na podporu komunálneho a regionálneho rozvoja. Predpokladané budúce zmeny vo vlastníckych štruktúrach nielen slovenských bánk dávajú tomuto cieľu ďalšie otvorené možnosti. V prípade výberu medzi rastom daní (hlavne DPH) pre občanov a bankovou daňou je treba rozhodne uprednostniť z hľadiska verejnej moci všeobecný záujem nezvyšovať dane zaťažujúce občanov, ktorí zníženou spotrebou budú nielen dusiť životnú úroveň občanov, ale tiež samotný ekonomický rozvoj Slovenska.

Najväčšie ekonomické ťažkosti Slovenska môžu vyplývať z rizik budúceho vývoja, že sa bude enormne zvyšovať zadlženie krajiny (žiaľ, nie cestou rozvoja infraštruktúry a na podporu domácej spotreby), ale saturáciou eurovalu (a európskych dlžníkov), pričom nebudú dostatočne prostriedky na urýchlené dobudovanie kvalitnej infraštruktúry ako nevyhnutnej podmienky ekonomického (a investičného) rastu, znižovania nezamestnanosti a vyrovnávania regionálnych rozdielov.

Pri súčasnej trvalej a klesajúcej konkurencieschopnosti Slovenska, ktoré sa aktuálne prepadlo až na 69. miesto zo 142 krajín, sa Slovenská republika ocitla na poslednom mieste medzi svojimi susedmi zo štátov Európskej únie a skupiny krajín Višegradskej skupiny. Nezamestnanosť na Slovensku dlhodobo patrí k najvyšším v Európskej únii. Osobitným problémom je veľmi vysoká nezamestnanosť medzi mladými ľuďmi. V rámci Európskej únie je z počtu mladých ľudí do 25 rokov nezamestnaných v priemere 20,3%. Na Slovensku je takýto podiel až 33,3%, čo nás zaraďuje na samotný spodok EÚ spolu s Gréckom a Španielskom.

Ekonomické bohatstvo Slovenska sa dostalo predovšetkým do zahraničia. Každoročne dochádza k odlivu enormných finančných prostriedkov mimo slovenské hranice, ktoré potom chýbajú v domácich investíciách a v životnej úrovni. Navyše ani transfery financií do zahraničia nie sú reálne zdaňované a takto výpadok príjmov politici riešia vyššími daňami (a odvodmi) pre obyvateľov. Je potrebné preto nielen v tejto súvislosti zaviesť daň z dividend. Slovenská republika suverénne vedie rebríček štátov Európskej únie s najväčšou daňou - DPH z potravín, ktorú musíme platiť všetci. Je to vizitka politických a ekonomických elit.

Slovensko je v skupine ekonomicko-sociálne najzaostalejších štátov Európskej únie, ktoré sa vyznačujú najdlhšou európskou pracovnou dobou a najnižšou priemernou mzdou v Európskej únii. Musíme si vždy nalívať čistého vína a otvorene hovoriť o nelichotivom postavení Slovenska, čo je prvý predpoklad novej nápravy. Najväčším problémom a budúcim rizikom montážnej ekonomiky je popri nedostatočnej pridanej hodnote skutočnosť, že jedného dňa montážna linka skončí a odíde za ešte lacnejšou pracovnou silou.

NERIEŠENÝ RÓMSKY PRŔBLÉM

Samotný rómsky problém je reálnou časovanou bombou Slovenska, ktorá bude o to nebezpečnejšia, o čo bude dlhšie pokračovať už dlhodobá pštrosia politika slovenských politikov. Občas niečo k tomu málo a bezobsažne povedia, z času na čas sa venujú tret'oradým problémom

a väčšinou fakticky ignorujú existenciu problému. Už z úcty k našim potomkom nemôžeme to ďalej nechať ležať ladom, i keď riešenie bude ťažké a dlhodobé. Demografické, sociálne, zdravotné, ekonomické, bezpečnostné a politické dôsledky neriešenia rómskeho problému bytostne stoja za zmenu prístupu. Podstatou riešenia problému je v postupnom budovaní vzdelanosti a kultúry medzi Rómami. O rómskych internátnych školách pre mládež nestačí občas hovoriť, ale treba vykonať prvé rozhodné kroky. Dlhodobo konať podľa politického (a bezobsažného) alibizmu a následne kritizovať nesmelé a ojedinelé kroky (úvahy) možno vedúce k otázkam sociálnej podpory dobrovoľnej regulácie pôrodnosti a sociálnej podpory riadnej výchovy rómskych detí je pseudomorálnym postojom.

Keďže základný význam ma osobnostný a morálny príklad správania sa v rómskej komunite tak aj cirkvi na Slovensku by mali prioritne svoje misijné územie hľadať v Afrike a ešte menej na tichooceánskych ostrovoch, ale naopak oveľa viac na slovenských rómskych ostrovoch beznádeje. Snáď nebudeme čakať na príchod islamu a jeho zástupcov do rómskych osád. Navyše mediálne môžeme sledovať bezpečnostné problémy, demonštrácie a posilňovanie politického extrémizmu v severozápadnej časti Česka, kde sa vyhrtili česko-rómske vzťahy. V Bulharsku sa z jedného incidentu stali celoštátne antirómske nepokoje. Malo by to prebudiť slovenských politikov, aby konečne prešli od slov k činom a začali sa vážne zaoberať tým, čo mnoho rokov zanedbávali. Doterajší reálny a dlhodobý nezáujem politických elit o hľadanie ciest postupného riešenia rómskeho problému znamená, že nechtiac vytvárajú podmienky pre budúci (možno enormný) nárast politického extrémizmu.

POTREBA ZMIEN V KOMUNÁLNEJ SFÉRE

Každý občan bezprostredne na vlastnej koži pociťuje kvalitu alebo nekvalitu správy miest a obcí. Pokiaľ starosta so širokými rozhodovacími právomocami (napríklad je aj stavebným úradom), navyše disponujúci značnými verejnými prostriedkami, je bez vzdelania, tak by nemal byť starostom, alebo aspoň minimálne nemať takéto široké rozhodovacie právomoci. Je to prístup podľa elementárneho zdravého rozumu. Námitky niektorých ústavných puristov o údajnej nemožnosti vylúčiť nevzdelaných kandidátov z volieb starostov možno realizovať legislatívnymi presunmi odbornej rozhodovacej právomoci zo starostov bez vzdelania a kvalifikácie na vzdelaným prednostov obecného úradu, ktorí by podliehali odborným a periodickým kvalifikačným skúškam. V rámci komunálnej reformy treba venovať pozornosť vytváraní ex lege spoločných obecných úradov s rozhodovacou právomocou pre viac malých obcí, zmenám v systéme komunálnych volieb a zníženiu počtov obecných úradov, osobitne v Košiciach a v Bratislave. Konečnou prioritou musí byť uspokojovanie potrieb a záujmov občanov, a nie v bezobsažnej, rozsiahlej a drahej samosprávnej byrokracii alebo dokonca komunálneho pseudodemokratizmu, nakoľko dochádza k voľbám (a zvoleniu) pri veľmi nízkej účasti voličov a často s minimálnym počtom hlasov. Plánované znižovanie príjmov územnej samosprávy v prospech príjmov štátu bude kontraproduktívne (a krátkozraké) a nakoniec sa môže obrátiť proti jeho legislatívnym strojcom. Možný rozvrat vo finančnom zabezpečení (hospodárení) obecných a regionálnych samospráv v neprospech kvality služieb občanov sa nemusí obrátiť len proti starostom, ale i celoštátnym politikom.

PREZIDENTSKÝ VLÁDNY SYSTÉM A NALIEHAVÉ ÚSTAVNÉ ZMENY

V dnešných podmienkach vznikajú parlamentné vlády, ktoré striedajú tie predchádzajúce, pričom nové vlády sú viac proti niečomu ako za niečo. Nenad-

vážujú na pozítiva svojich predchodcov, ale skôr len hľadajú negatíva svojich predchodcov. Navyše poslanci parlamentu sú viac produktívni straníckych centrá, občania ich ani nepoznajú (a spravidla sú bez výraznejšej ľudskej autority), mnohokrát aj bez legislatívnej alebo inej odbornosti. Boli sme (a sme) svedkami, že skupinky parlamentných odštiepenecov (odidencov a takpovediac nezávislých), ktorí použili stranícky výťah na následnú samostatnú politiku zviditeľňovania, pričom na nich stála alebo stojí vláda a parlamentná väčšina. Takto sa po voľbách menili (a menia) volebné počty striktné stanovené voličmi. Celkovo sa takto stráca politická legitimita, odborná spôsobilosť a (morálno-politická) viazanosť volebným programom a voličom. Väčšiu prepojenosť poslancov s voličstvom a konkrétnym poslaneckým volebným obvodom môže dať väčšinový volebný systém alebo kombinácia pomerného a väčšinového systému parlamentných volieb.

Javí sa naliehavá potreba vzniku nového prezidentského vládneho systému, kde občanmi priamo volení a zodpovední prezident by mal oveľa širšie výkonné právomoci, napríklad podľa francúzskeho modelu. Bola by takto väčšia záruka kontinuity vládnej štátnej moci, menšieho vplyvu straníckych centrá, obmedzenia bezbrehého a nezodpovedného politikárčenia a oslabenia straníckej politiky oproti celospoločenskému záujmu občanov. Došlo by k dôslednej trojdelbe štátnej moci na moc zákonodarnú, výkonnú a súdnu s jasne previazanou vzájomnou kontrolou. Možná kombinácia priamo voleného prezidenta s rozsiahlymi výkonnými právomocami a odbornej vlády by umožňovala vytváranie skutočnej vlády odborníkov, ktoré by sa venovali predovšetkým odborným riešením konkrétnych problémov rezortov a občanov. Oproti dnešku by došlo k obmedzeniu politikárčenia vlády a jej jednotlivých členov zviazaných dnes so straníckymi špičkami a s „neústavnou“ koalíčnou radou ako reálnym vrcholom faktickej legislatívno-vládnej (štátnej) moci, ale bez (právnej a politickej) zodpovednosti koalíčnej rady za svoje závažné rozhodnutia s dosahom na široké vrstvy ľudí. O koalíčnej rade (trochu pripomínajúcej minulú „politbyrá“) sa nepíše ani v Ústave, ani v iných právnych predpisoch, a to v ére právneho štátu. Prezidentský vládny systém by potlačil bezbrehé periodické stranícke nominácie politických strán v centre a v každom regióne. Naopak, priniesol by viac odbornosti, kontinuity práce a personálnej stability v štátnej správe od Bratislavy až po posledný okres.

Teoretická ústavná nedohoda existujúcich politických strán by spôsobila asi politickú (možno tiež následne očistnú) krízu spoločnosti (možno skôr straníckej politiky), z ktorej by asi vznikli nové politické strany. Možno by zanikli (alebo sa dostali na okraj záujmu voličov) tie, ktoré odmietli rešpektovať priamu vôľu občanov. Nakoniec ani ústavné zmeny v rokoch 1989-1990 by nenastali bez kombinácie priamej vôle občanov, politickej legitimity a legálnosti postupov. Môžeme si dnes položiť otázku, kto predpokladal v rokoch 1988-1989, čo nastane o pár mesiacov...? Navyše dnes nevieme, ako skončí sedem (ekonomicky) „neúrodných“ rokov podľa nemeckého ministra financií v špecifických slovenských podmienkach.

Záverom uvedme, že lepšia budúcnosť Slovenska je v prebudenej a prosperujúcej strednej vrstve a v obrodených elitách, ktoré snáď dokážu konať tiež vo verejnom záujme a v prospech národa. Inak čakajú nás ťažšie časy, neistá budúcnosť, kde vysťahovalectvo schopných bude každodenným východiskom zo sociálno-ekonomického marazmu. Títo budú rozmnožovať bohatstvo iných krajín, žiaľ, nie bohatstvo Slovenska. Sme doslova na križovatke ciest (a dejín) Slovenska s fatálnymi dôsledkami. V prípade nesprávnej voľby to nebude len o nás, ale predovšetkým o budúcnosti našich potomkov.

BRUNO ČANÁDY

Aké je to krásne divadlo pre Boha, keď kresťan zápasí s bolesťou, keď naň doliehajú prenasledovania, tresty smrti, mučenia, keď s pohľadným úsmevom kráča v ústrety rinčiacim nástrojom smrti a surovému katovi, keď hrdo háji svoju slobodu proti kráľom a kniežatám a skloní sa len pred Bohom, ktorému patrí; keď sa s víťazoslávnym triumfom vysmeje sudcovi, ktorý vyniesol rozsudok smrti! Lebo kto dosiahol cieľ, po ktorom túži, je naozaj víťazom. Ktorý vojak pred očami vojvodu nečelí smelšie nebezpečenstvu? Nik totiž nedostáva odmenu, kým sa neosvedčil v boji. Jednako vojvodca nemôže dať to, čo sám nemá. Nemôže predĺžiť život; môže nanajvýš udeliť vojenské vyznamenania. Avšak Boží vojak nebýva ani v bolesti opustený, ani smrť neznamená preň zánik. Kresťan sa môže zdať nešťastný, ale nešťastný byť nemôže. Vy sami do neba vychvaľujete

MARKUS MINUCIUS FELIX

Octavius

tragické postavy, ako Mucia Scaevolu, ktorý podnikol pochabý útok na kráľa a bol by padol za obeť nepriateľom, keby nebol obetoval pravicu. Koľkí z našich si dali nielen ruku, ale celé telo upiecť a spáliť bez jediného výkriku bolesti, hoci mohli dosiahnuť oslobodenie!

Ale čo porovnávam mužov s Muciom, Aquiliom alebo Regulom? Ved' naše deti a sleb' žienky sa posmieľajú (vaším) križom, mučiarňam, šelmám a všetkým hrôzostrašným druhom popráv a znášajú bolesť s božskou trpezlivosťou.

Jednako nenahliadnete, vy bedári, že niet človeka, ktorý by bez príčiny chcel podstúpiť smrť, alebo mohol vytrpieť toľké muky bez Božej pomoci. Iba ak vás mylí, že neznaobohovia oplývajú bohatstvom, lesknú sa hodnosťami a zaujímajú vplyvné postavenia? Ťboziaci! Preto sú tak vysoko vynešení, aby tým hlbšie padli. Vykrmujú sa na obetné zvieratá, ovenčujú sa ako obeť - na trest. Niektorí bývajú vyvýšení na prestol moci a slávy, aby voľne uplatňovali svoju neviazanú samopašnosť a v skazenosti srdca premrhali posledné zvyšky svedomia.

Či môže byť trvalé šťastie bez poznania Boha, keď jestvuje smrť? Stratí sa ti s'fa sen prv než ho dosiaheš. Si kráľom? Tak isto sa musíš báť, ako si sa predtým triasol. Môžeš byť obklopený akokoľvek početným sprievodom: vo chvíli nebezpečenstva si predsa sám. Si bohatý? Nevypĺaca sa dôverovať šťastiu a krátka životná cesta veľkým batohom sa neustelie, ale obťažá. Pýšiš sa odznakmi a purpurovým šatom? Bláznivá ľudská prevrátenosť a márný zhon za hodnosťami; lesknúť sa purpurom a mať špinavé srdce.

Židom vraj nič neosožilo, že aj oni ctíli jedného Boha, a to čo najúzkostlivejšie, na svojich oltároch a v chrámoch.

Nevedomosťou hrešíš, keď spomínaš len neskoršie udalosti a na prvšie zabúdaš alebo ich nepoznáš. Aj Židia, kým nášho Boha ctíli - lebo On je Bohom všetkých - kým ho ctíli čisto, úprimne a pobožne, kým zachovávali jeho spasiteľné príkazy, vzrastali z hrstky na nespočetný národ, stávali sa z chudákov boháčmi, z otrokov vládcami; malá hrdka porazila veľké vojská, bezbranní premáhali ozbrojených, prenasledujúc utekajúceho nepriateľa na Boží rozkaz a s pomocou prírodných živlov. Čítaj len ich spisy, skúmaj, čo hovorí o Židoch Jozef Flávius, alebo ak dávaš prednosť rímskym Antonius Julianus (aby sme vynechali starších spisovateľov) a presvedčíš sa, že svoj osud si zavinili vlastnou skazenosťou a nič sa nestalo inak, než im to bolo dávno predpovedané, ak zostanú vo svojej zatvrdnutosti. Tak pochopíš, že napred oni zanechali Boha a preto ich Boh opustil, teda nedostali sa - ako ty bezbožne tvrdíš - aj so svojim Bohom do poroby, ale Boh ich strelal za to, že sa spreneverili zákonu.

Úryvok z knihy Octavius, SSV, Trnava 1950

Preložil Ján Marko

Markus Minucius Felix - kresťanský apologet II. storočia p.K., autor jediného dochovaného spisu Octavius. Pochádzal zo severnej Afriky a pôsobil v Ríme ako advokát. Spis javí známky jeho vysokého vzdelania a vybraného, školeného štýlu. Prevzaté z Dielne sv. Jozefa, www.dielnasj.blogspot.com

*Keď na obežnej dráhe časopriestoru
storočie s tisícročím sklznu
oblúkom do jedného bodu,
keď šesť miliárd srdc
vybuchne v stoúsvitnú zhodu -
príde ti poklknúť a šepkať:
Môj Bože, vďaka ti za večný dar.
To vtedy vyjasní sa tvár
a ohňostroje vyblednutej lásky
uvoľnía nádej po nádeji.*

*Ako priam láva, čo sa skaze vzdáva,
čo starú zem len peklom požehnáva,
tak už aj človek siaha po rozklade
hviezd.*

*A básnik,
vysotený z ľudských snov a bied,
na večnosť spriateľený s hrobmi,
rozhrňa márne tajomstvo
Života a Smrti,*

*čo patrí od večných čias iba Bohu.
A človek a Boh - stály súboj?*

Vzdor a návraty!

Kto je tu na rade?

Ratuj dušu preúbohú.

Pozemský pozdrav Ave Božstvo.

Sláva Ti.

Poznačený snom náhliš sa do jasu.

Dost' bolo tmy a vojen,

keď padali ideológie a - izmy

*keď právo, pravdu prehlušoval dupot
čizmy*

*a bolo preťažko sa priznať
slabučkej odvahe.*

Len ísť proti mamone,

čo bleskom diabla pretínala vnútro,

*keď ľahkovážnosť k viere prišlo prijímať
ako tú najsvätejšiu bostiú.*

*Ó, či len láska kedy skrotí ju,
keď všetko pozemské sa rúti nadol
do pomínutia. A či len zvodca diabol
poznove sľubmi si ťa získa, zláka
a zaplesá. Ach, slabosť, fumus neboráka.*

*Márne som odolával Hlasu vnútra,
strach z výčitiek, ach, z prepadliska
nevery*

ma opanoval neraz. Bol to ston?

Či záchvev, útek pred sebou tak samým?

Ktože to kedy zráta, preveri?

Len prázdno prihovára sa mi -

Výsmech a úzkosť napokon.

Či varovanie ku strmému pádu?

*Aj nedozierne hrôzy pripútali si ťa,
kým svet sa rútil do tmy.*

*Nevedel v sebe hľušiť klam a podlosť,
zradu*

*a teraz odmodlieva... Bibliu si číta;
v rukách ruženec bolestný
a preradosť.*

*On, človek schopný vrážd, orgií, ach,
majestát -*

*netušil zlo, ba písal manifesty - nie už
Boží,*

*ale priam Ludstva nádejnejší štát,
čo pretrvá aj veky večité.*

*Imperátori, fúhreri a vodcovia,
tribúni... Dejiny si vás raz oslovia.
Koruny z hláv padnú. Na smetisko,
„bohovia“!*

*Život a Majestát. Čím vyšší vzlet,
tým k zemi tvrší pád.*

*A pravdu nemožno o pravdu oberať.
To všetko sa mi stráca bohvie kam.*

JÁN FRÁTRIK

Kým je ešte čas

Pozdrav k miléniu

*A dejiny? Ach, história človeka,
lebo on tak v úzkosti vždy len sám
sa nikdy nebál na výboje s láskou.*

*Iba tie oči - jasní svedkovia,
blikavé hviezdy
zapichnuté do svedomia,
do výpovedí starých ozvien,*

*čo písali a žili kroniku a nekrológy.
Ó, stroskotanci strateného sveta,
čo roztlkali kamene nenávisti
na kraji nedovídných ciest -
Ktože ich ešte kedy zráta?*

*Tolko priam neznámych a známych
hviezd.*

*Kolkože dní a pretrhnutých noci
nečuteľných srdc.*

A k snom? Priúzke sú vráta.

*Už podelili si nás podľa strán -
nepozná sestra sestru,
ani brat už brata.*

Rodiny na pranier. A závisť rozostlatá.

*Dusili sme sa pod oblohou,
šliapaná pravda bezbožníckou nohou.
Na príkaz slávnosť mamonárskym
bohom,*

*keď ponúkali perly poloprávd
a modlitbu vždy mali len za číry blud.
Odpusť im, Bože,
a nás slabých neodsúď!*

*A bola veľkohubosť pýchy nadčloveka,
čo meral, vážil, ako cvengla kartotéka,
čo rozum dvíhal ponad srdce, ponad
ducha.*

Aj blatá hriechu si nás vzali nehodných.

*Ó, Pane, žiť taký život
nebola slasť a sudba jednoduchá,
keď srdce chorľavie a len čo búcha,*

*keď nové božstvá prišlo
s dvojitvárnosťou
brat'.*

*Človečik-máčik, staniolový majestát -
sám život pripísal mu asketickú stať.*

*Priskoro opadali fantazmagórie
priam ako verše bez rytmu a rýmu
a prišiel čas už myslieť na prikorie,
na pravdy, čo v nás nikdy nezahynú.*

*A tak sa večné do Večnosti sunie
a človek iba v Božstve
čisté NOVOLUNIE.*

*A tretí vek už svieti spoza obzoru.
Opretí o nádeje dvíhame si slnko,
nech prísno zröntgenuje naše slabosti,
rozpíše diagnózu pochybovačnosti,
aby sme nikdy viac už nepoznali
apokalypsu otrávenej krvi -
nenávisť, podlosť, zničovený domov,
či bohorovnosť riešiť ľudské osudy.
Iba tá láska povymieňa bezdejinné sny,
lebo len ona zachrániť vie
život na zemi.*

*Ó, vráť bratstvo k podaniu si rúk,
aby už nikto nechorel samotou
po vraždách, výpalnom a z krivých
svedectiev,
aby už človek nemal nič viac
s ohňom lží*

*a kontinenty ovievali vetry zblíženia.
Možno sa skalopevne prihovori Zem.
„Ó, ľudia, veď vás tak veľmi milujem.“*

*Nech láska zvalá žalár temných
sebatryzní...*

*A z vlády na vládu
len sľuby, kvetoslovnia.
Žiť v skutkoch, kým nás chlebom
neoslovnia -*

*len novú skutočnosť, čo zhojí rany,
lebo tu ostal živý už len sen...
A tak tisícročie za rohom už trúbi.*

*Na radosť? Hviezdny dážď?
Či z jasu do záhuby?*

*Len ostaň, túžba, s nami a len v dialľky
svieť,*

*nech nový vek sa drží
spriateľenej Zeme.
To vtedy každé srdce
rozvinie sa v ratolesť
a my tak vdační
ku pokániu popohneme.*

*Jediná túžba zastaviť raz navždy
neduhy veď, čo tak sklzli do otroctva
zisku a totalit a zlata, krehkej moci.*

*Nech nový vek sa vydláždí zmiernením
a nádejou, čo bratstvo povyšuje nad
zlato,*

*čo prečesáva chodník trasou zakliatou,
lebo už je čas. Už je čas
zachrániť ZEM. A modré svitanie.
Bude to vzdych? Či ozaj svornosť
privanie,*

*kým ešte láska na pol srdca bije v nás.
Už je čas*

*učiť sa znova milovať a odpúšťať,
vražedným očiam stiahnuť sivý zákal,
kým na sietnici brázdia
škvrný ťažkých dní.*

*Nech básnici a hudci skráslia nový vek -
Bude to návrat k ľudstvu?*

Či niet síl ho zavidniť?

Pretvárký. Ako kráčať? Kam.

Ach, aký liek?

Modlitba ako poézia.

Balzam všetkých storočí.

Zradný čas, najmenejší.

Stop! Hľad' do očí...

*Dost' sa tu pozanášal do krvi -
nech navždy zhasne v prúde dialýzy...*

Ó, človek, vyznaj -

kam si to dnes došiel?

Tvoj rod sa dejinami topí v krvi.

*Odporne páchneš plynom koncentrákov,
gulagmi, masovými hrobmi.*

Chceš, aby Boh ťa chránil naveky.

Už rozložil si národy, aj religie

a celé ľudstvo vydal napospas.

Dejiny sveta v skratke: Boh a ty.

Si spolu diabol,

vekovečné zlo a nenávisť,

čo podpaluješ, ohňom pišeš zmluvy.

Len zisky si ťa nútia k ranej modlitbe,

bankové kontá nahlodali tvoju vieru

a Parkinsonov syndróm hrabivosti

skrz-naskrz rozleptáva osikové sny.

Dožil si sa výročia, keď padol MŮR

hanby.

Ave mier! Ave láska! Ave novovek!

Bude to súmrak červeným a hnedým

pochodom?

*Ó, či len ozaj s MŮROM padli ďalšie:
nenávisť, terorizmus, pomsta, moc a
pýcha,*

*či človek ešte ozón lásky bude dýchať,
či dúha bratstva ponad strach sa sklenie*

a s tisícročím svitne vykúpenie?

Prišť musí k sebe človek zas len sám.

Zatiahnuť oponu

tých skaličených drám,

čo ponížili ľudstvo na červa a plaza,

že z katastrof sa blýska púšť a skaza.

Ó, kam sa to len ľudský osud stáča?

*Či naša Zem priam na milosť už
počítača?*

ZASTAVME! Zem je v nás.

ZASTAVME! Kým je ešte čas!

*A svet si strojí slávnosť stožiarivú,
tí jedni hromadný a spoločenský sex.*

Už vybuchuje šampus,

pije sa láska, samopaš a rozkoš. Ex.

Rumba a čača, ohňostroje - Uží dňa.

Ktovie, čo zajtra. Zem sa koncu upína.

Trasú sa hviezdy. V nich sa potratím.

Tí druhí v modlitbách. A oči samá neha.

Nič viac len láska celá od srdca.

Na duši pokoj. K Bohu túžba horúca.

Vďaka Ti, Bože, za ten dar,

za odchodiace storočie

i za ten úsvit tisícročia -

žiť Tvoje PRAVDY,

čo tu nikdy nevybočia,

*čo zrejú v nás i ponad - ako večný
milodar.*

*K Tebe sme pripútani naveky,
lebo nech časy ako chcú sa menia,*

*Ty si tu večné SVETLO, LÁSKA
do skončenia.*

Sme v Tebe a Ty celý v nás.

*Buď s nami ponad vzlet i strmé pády
tých neduživých, rozvichrených čias.*

Kedy Žilinčan a Žilincec Ján Frátrík nepatril k malému národu, ktorého duchovné hodnoty poriadne nepoznajú už ani v prvej dedine za hranicami jeho štátochotára, jeho meno by sa spomínalo jedným dychom s Claudelom, Elliotom, Jeseninom, le Fortovou..., hovorí v doslove k posmrtno vydané knihe básní Jána Frátríka Rozdávať lásku (Knižné centrum, Žilina 2001) dlhoročný básnikov priateľ, spisovateľ Ján Lenčo. Hoci má doslov viac charakter osobného vyznania než literárnokritického postoja, hovorí a napovie veľa o básnikovi, ktorý bol svojím životom a dielom fyzicky prítomný v slovenskej literatúre rovných šesťdesiat rokov a jeho poéziu popri nespočetných či s ťažkosťami spočítateľných časopiseckých prezentáciách reprezentuje štrnásť zväzkov, knižiek, zbierok; z nich publikácia Večné dialógy (Knižné centrum, Žilina 1996) je výberom autorovej knižnej i rukopisnej tvorby a bibliofília Kým je ešte čas. Pozdrav miléniu (Knižné centrum, Žilina 1999) je kratšia poéma a vlastne ide o pätnásty tlačou vydaný titul.

Antológia Večné dialógy je v poradí tretím výberom Frátríkovej poézie. Predišli ju výbery Zem zvoní (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972) a Svedectvo slova (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986).

Vo výbere Zem zvoní nachádzame aj „najstaršiu“ knižne publikovanú báseň z čias, keď jej autor stál na prahu dospelosti. Aj keď jediná báseň nemožno pri troche serióznosti povýšiť na meradlo stupňa autorskej vyspelosti, možno (so všetkou serióznosťou) s jej pomocou usudzovať na vplyvy, zdroje a podnety. Báseň O čo sa podelíme zaznieva trochu ozvenami Novomeského Nedele (1927) i Romboidu (1932), Smrekom, Lukáčom i Beniakom. To všetko v jednej básni? Má iba dvanásť veršov, no predsa je to tak. Radi by sme si tu pomohli iným Frátríkovým dielom - Moderné postupy pri rozbere verša - a odmerali slovko po slovku každúčkový obraz, spojenie, stopu, rým i rytmus. Bola by to ľahšia cesta než prebýjať sa úvahami a usilovať sa o dôkazy tam, kde sú zbytočné. Trošku to tak asi cítil aj Ján Frátrík. Aj sa z toho vyznal: Do čerta aj s -izmami./ Mám rád život./ A to je môj nepremenný a večnostný -izmus./ Dobrý deň, poézia! (Vzácná po dúhe. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1984). Takže - a teraz sa vráťme k otázke. To všetko v jednej básni? Áno i nie. Lebo aj v mnohých ďalších, napríklad hoci aj v tej, z ktorej sme zacitovali štyri záverečné verše. Na jej začiatku je poézia vecí, poézia videného, trocha hravosti, trocha vitalizmu. Ale servírované inak. Srdcom, po ktoré Frátríkovi vždy siahala poézia, ktorej a v ktorej u neho ide o príbeh, o svetlo myšlienky a o ľudí.

Odbeháme k Monológom na úvetri (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1980), v nich k triptychu Dialógy plné hviezd a v ňom k textu (básni v próze) More. V „odistených myšlienkach“ Jána Frátríka tu nachádzame významovo presné dávne autorovo krédo, ktoré vedci, kritici, biografisti či redaktori zaoberajúci sa Frátríkovou tvorbou takmer unisono vyslovujú, hoci používajú rozličné slová. Pomenávajú však autorovu ľudskosť, lásku k človeku i človečenstvu, z ktorej sa vyznal v toľkých podobách, obrazoch a veršoch, že možno práve pre ich - s odpustením - „presilu“ akosi sa nevdojak prehliadnu a teda nezacitujú aj takéto „odistené myšlienky“: „Letieť podľa vetrov, podľa vln a podľa človeka.“ A takmer vzápätí až takéto pokora: „Robíme sa svetlom, a koľko tmy je ešte v nás.“ Len pripomeňme, že skladba More, rovnako ako druhá

časť triptychu, Zem, sú datované rokom 1970. Potvrdenia lásky ako jednej z najpevnejších kotiev Frátríkovej poézie nachádzame na každúčkom mieste, prezentujú sa nepretržite, tak ako nepretržite autor tejto svojej istote veril, držal sa jej a vyznával sa z nej. Hoci aj tak, ako v už spomenutej skladbe Zem: „len láska bude mať

knížku silu výpovede až po „to najlepšie, čo ako umelec hlásal a v básni realizoval“ (I. Vaško), alebo chcel iba, ako sa sám vyznáva, „spriadať čisté monológy na úvetri do tejto skromnej knižky.“

Okolnosti chceli, aby knižka básní Sneží na lásku (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1981), hoci bola pripravená

šený spev“ (I. Vaško) viedne s inšpiráciou predchodcov.

Štúdia Imricha Vaška na záver výberu Svedectvo slova priniesla niekoľko pozoruhodných pohľadov na dovtedajšiu tvorbu Jána Frátríka. Ponúka aj paralely - popravde a právom. Predovšetkým však prenikavo poukazuje na básnikovo krédo, ktoré je v

že ovplyvňuje mieru vzájomných kontaktov generácie príbuzných autorov

Zdá sa, že sme dospeli k bodu, keď si musíme pripomenúť známe skutočnosti a fakty. Nazdávame sa, že to nebude na škodu. Prinajmenšom preto nie, lebo to pomôže vniesť trochu lepšiu orientáciu po veľmi presne zmapovanom „teréne“, ktorý pre literárneho teoretika (akými sú I. Vaško a V. Peťko) básnická tvorba Jána Frátríka predstavuje.

Máme k dispozícii niekoľko prameňov. Prinajmenšom dve encyklopedické heslá zo slovníkov slovenských spisovateľov (Rosenbaum, K. a kol.: Encyklopédia slovenských spisovateľov 1, 2. Vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1984 a Maťovčík, A. a kol.: Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov a Slovenská národná knižnica, Bratislava, Martin 2001). Treťou zdrojom je Slovenský literárny kalendár 1996 (Rezník, J. a kol.: Slovenský literárny kalendár. Vydavateľstvo

jeho láske k životu. Len akoby mimochodom sa tu spomína Frátrík ako básnik „mimo literárneho centra“.

Možno má miesto, kde sa literatúra rodí, pre ňu samu dajaký význam. Neponchybné má. Keď nie iný, aspoň ten,

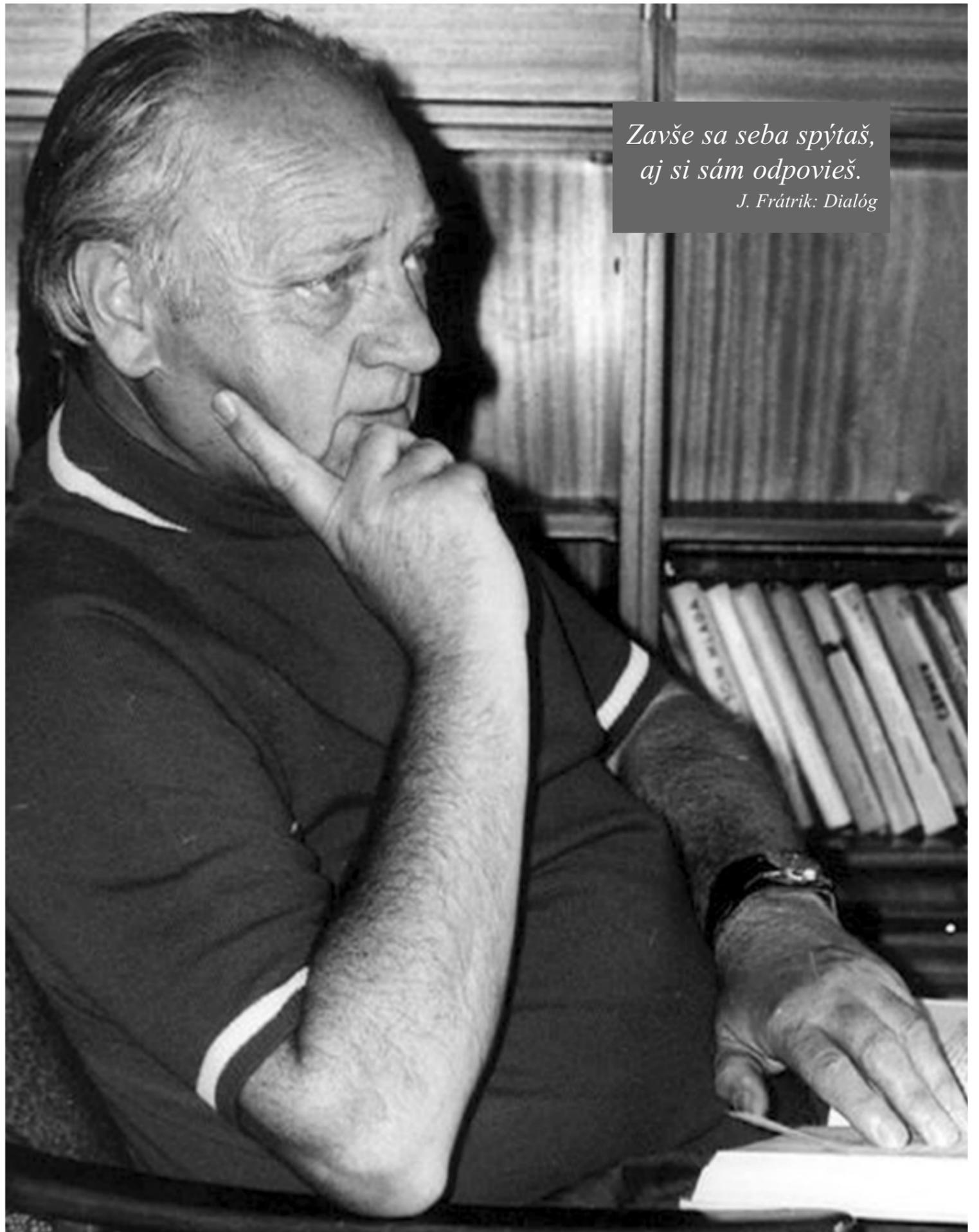
Hovoriaci svedok katolíckej moderny

Ján Frátrík

miesto na tejto omrvine kozmu.“ A na jej záver: „Len zostať. Zostať pri človeku! Zem je v nás!“

Ponechajme ako večné tajomstvo, veď autor ho už nevyjaví, či bolo autorským zámerom stupňovať v tejto

skôr než práve spomínané Monológy na úvetri, stala sa pripomenutím životného jubilea básnika. Slová na záložke tejto knihy prisudzujú jej „sviežosť lyrického postrehu“ i „nepatetickú intonáciu veršov“. Iný v nej vybadá „stí-

*Zavše sa seba spýtaš,
aj si sám odpovieš.*

J. Frátrík: Dialóg

Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava 1996). Poslúži nám aj osobná bibliografia Jána Frátrika (Kol.: Ján Frátrik. *Osobná bibliografia* vydaná pri príležitosti 80. narodenín. Severopovažská knižnica, bibliografické oddelenie, Žilina 1996) a v neposlednom rade dve fundované štúdiá z autorových diel Valera Peťka (Peťko, V.: *Doslov*. In: Frátrik, J.: *Zem zvoní*. Vybrané verše. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972) a Imricha Vaška (Vaško, I.: *Slovo a čas*. In: Frátrik, J.: *Svedectvo slova*. Vybrané básne. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986). Voľnými pomocníkmi sú nám aj ďalšie, nazvime ich pomocne teoretickými, materiály, napr. Slovo vydavateľa (In: Frátrik, J.: *Večné dialógy*. Knižné centrum, Žilina 1996) a na začiatku citované vyznanie Jána Lenča (Lenčo, J.: *Posolstvo básnika*. In: Frátrik, J.: *Rozdávať lásku*. Knižné centrum, Žilina 2001).

Mimoriadne cenné sú pre nás autove vlastné myšlienky o tvorbe, jeho pohľade na svet a dianie, s ktorými sme sa sporadicky stretli na záložkách jednotlivých kníh a v neposlednom rade aj vzácne a neopakovateľné okamihy osobných stretnutí a rozhovorov. Pravda, čas ubera osobným reminiscenciám na presnosti a citovať slová, čo odzneli v tých vzácných a zriedkavých chvíľach, je prakticky nemožné. Aj preto vari na tento čas i potrebu je tým najcennejším a najpresvedčivejším materiálom básnické slovo, ktoré je odkazom básnika, i jeho výpoveďou platnou aj pre dnešok. Je umeleckým, etickým i filozofickým posolstvom, ale aj estetickým zážitkom, apelom lásky a ľudskosti, otvoreného vzťahu básnika ako človeka k ľuďom, či už sú to jeho najbližší, ktorým sa vo svojich básňach vyznáva, alebo jeho „rodni“, ktorým sa prihovára svojim básnickým knižným debutom, alebo dnešní či budúci čitatelia jeho čistej a brilantnej poézie.

Svojím životom učiteľa, trochu hudobníka, trochu športovca, trochu spolutorcu sviatočných chvíľ kultúry a umenia vo svojom bezprostrednom okolí, prechádzal Ján Frátrik už od polovice tridsiatych rokov ako básnik, človek pociťujúci i prežívajúci potrebu a nevyhnutnosť hovoriť viac a dôraznejšie, lebo aj viac a prenikavejšie videl a dovidel. Sám sa z toho trochu neskôr vyznáva: *A dovidieť za dialky a výšky/ a za veci/ a trvať nepremenný v zauzlení zraňovania/ o seba ďalej na pochode lásky/ za dobrým slovom človeka*. (Sneží na lásku III. In: Sneží na lásku, Bratislava 1981).

V čase tohto básnikového vyznania však už v slovenskej literatúre malo svoje miesto päť jeho zbierok a jeden výber. Podme trochu po ich stopách.

Vám, rodni moji (Žilina 1941) je Frátrikovo básnické debut. Viacerí autori hodnotiaci jeho tvorbu sa zhodujú, že v zbierke ide o vyjadrenie autorovej spätosti s prírodou a ľudom rodného Považia.

Výber Svedectvo slova (1986) obsahuje tri básne z ranej autorovej tvorby. Prvú z nich sme už spomenuli v inej súvislosti ako „najstaršiu“ knižne publikovanú autorovu báseň. No ona vovedne s ďalšími dvoma (a tak je to s celou zbierkou) nie je iba vyznaním „spätosti“. Je viac. Spozorovali to už spomenutí a citovaní V. Peťko aj I. Vaško a pripísali to ozvenám tvorby starších básnikov. Nie azda neprávom, no vari - nech nám obaja odpustia - trochu zjednodušené. Ono „viac“ je silný sociálny aspekt tejto i ďalších dvoch básní zo zbierky Vám, rodni moji, trpké konštatovanie biedy: *O čo sa deliť? O čo, lásky moje?/ Kto by tu ešte veril babským poverám./ Na biede ostríme si všetky boje./ Pod nami kolíše sa osudový trám. (O čo sa podelíme)*. Kým povedzme Novomeský najmä v zbierke

Nedeľa je popri trpkosti aj trochu vyzývajúci k odporu, Frátrik hľadá a nachádza východisko v láske: *...lebo je nevýslovným šťastím odpúšťať a milovať/ a nazývať sa bratom,/ kto vieru v ľudstvo nestratil,/ keď človek človeku bol katom. (V poli)*.

Vidí sa, a to už aj na takej malej ploche, akou sú tri básne, že ona „spätosť“ tu prerastá kraj i jeho ľud, že odkaz, myšlienka platí širšie. Široko. A tu je možno kľúčik k tajomstvu, prečo sa na Jána Frátrika ani v čase jeho vyše dvadsaťročného básnického mlčania nezaбудlo. Čitateľská verejnosť vo filozoficky i svetonázorovo skyprenom ovzduší rokov 1968 - 1969 privítala Frátrikove bibliofilie Pramienky (1968) a V domovine zvonov (1969) rovnako nadšene, ako jeho básnické a umelecky brilantné vyznanie rodnému mestu Kamenný vzdych (1969). Dovedna majú tieto tri publikácie len sotva osemdesiat strán a prvé dve spolu iba dvanásť. Zaznieva v nich spomienka na detstvo, ale aj silný sociálny akcent (ako ozvena i kontrapunkt k všeobecnému nadšeniu i relatívne pozitívnemu vnímaniu sociálnej skutočnosti záveru šesťdesiatych rokov). Vyznanie rodnému mestu (Kamenný vzdych) sa zaraďuje celkom prirodzene do prúdu analogických literárnych činov tej doby. Veď bola časom hojného pripamätovania slávnej histórie slovenských miest i časom nádejí, ale aj období, keď už Slovensko a najmä jeho centrá zaznamenávali istú zmiešanost obyvateľstva. Nuž nečudo, že po knižke venovanej Žiline siahali aj čitatelia majúci žilinský pôvod a žijúci v Bratislave, na slovenskom juhu či východe.

Ostaňme ešte pár slovami pri knižke Kamenný vzdych, len aby sme pripomenuli, čo hovorí o tvorbe J. Frátrika V. Peťko, že je „vo výraze a v ustrojení svojich veršov tradičný, akoby kraskovský, i modernista, ...“. Toto tvrdenie zaznieva pozoruhodne najmä v súvislosti s touto zbierkou, osobitne jej časťou Na pergamen, ktorá má podobu sonetového venca, kým druhá časť je kompozíciou pozostávajúcou z voľného verša.

V. Peťko podľa všetkého oprávnene a nie bezdôvodne - veď sa odvoláva na Frátrikovo osobné priznanie - naznačuje vplyvy I. Krasku, V. Beniaka i medzivojnovy moderny, no zároveň zdôrazňuje účasť jeho (Frátrikových) osobných a ľudských osudov, snahu vyjasniť si prostredníctvom poézie svoje postavenie k bezprostrednému i vzdialenému svetu.

S nedlhým odstupom troch rokov predstavuje sa Ján Frátrik prvým výberom zo svojej tvorby Zem zvoní (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972). Uvádza tu päť básní z predchádzajúcich knižných publikácií, ostatné pochádzajú z rukopisov z rozpätia vyše tridsiatich rokov (1937 - 1969). Viaceré básne sú venované miestam, na ktorých vznikli, osobitný tón má v tomto smere časť Stretnutia, v ktorej autor popri rokoch uvádza aj miesto vzniku básne (zväčša z cudziny; Zlaté piesky, Baltik atď.). Sú to lyrické záznamy z ciest, ktoré absolvoval ako člen Speváckeho zboru slovenských učiteľov.

Básnickej zbierke So zdvihnutou básňou (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1976) sa v príslušných heslách pripisujú „všeľudské témy“, „osobné témy“ i vyjadrenie autorovej nádeje a viery v čistotu medziľudských vzťahov. Povedzme. A súhlasme aj s tým, že cyklus (časť) Na odlete lastovic je venovaná celoživotnému autorovmu povolaniu, teda škole. Všimneme si však aj ostrý protivojnový tón viacerých básní tejto časti zbierky. Aj ako všeľudskú tému, jednu z viacerých v tejto zbierke. Ako najvypuklejšiu z nich v ozvenách ľudských tragédií druhej svetovej vojny v básňach Na matematike (Za ostatným drôtom pri-

šlo mu zrazu ľúto za číslami// Sám bol číslo./ Plieskali vzorce po päťach./ Desat' - dvadstat' - sto.../ Voľný pád./ A voda!), Jazyk slovenský (A potom videli ho kdesi pri múriku stát'./ Už mal lysinu, ruky poviazané lykom./ Pušky

nezlyhali./ Zachytila ho materina dúška a polnok./ Už ani nedopisal školský test./ Hviezdy sa tíško zahniezdili do astier.) Báseň Fyzika podobne (Medzitym kdesi v púšti zatriasli sa vrstvy/ neba i zeme./ Izotopy neistôt./ Titulky novín vybuchovali./ Rozbitý atóm. Nový vek ľudstva./ Atóm v rukách človeka./ A o dva týždne premlieka sa reťazové reakcie/ až celkom ku hribov./ Koloidné jazyky v kvetoch Hirošimy.)

Aj v týchto nezmieriteľných postojoch voči vojne ako jednej z najhorších katastrof, čo postihuje ľudstvo, nachádza Frátrik svoje východisko: *Ó, srdce sveta,/ premeniť tak nenávisťnú skazu na lásku!*

Z vročenia zbierky je zjavné, že vyšla k životnému jubileu autora. A trochu reflexie na túto tému si autor aj dovolil básňou Keby som dožil, v ktorej je popri skepse vari aj trochu nádeje v poslednom dvojverší: *A čo priam dotkneme sa Marsu./ najďalej bude predsa k človeku a k sebe? Azda preto nádej, že autor končí báseň otázkou. A azda aj preto, lebo nádej má (nielen) vo Frátrikovej tvorbe tak blízko k láske, ktorá mu je takmer univerzom. Vyznáva to aj v titulnej básni tejto zbierky. V inej však nezabudne aspoň na okamih vrátiť sa vyznaním k rodnej krajine: Dobrý deň, rodná krajina./ Akvarel tento nikdy nie je na predaj! (Rodná krajina).*

Knižku Monológy na úvetri (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1980) sme si už pripomenuli najmä v súvislosti s básňami v próze v jej prvej (Zlatorezom lásky) a tretej (Dialky plné hviezd) časti. „Stred“ zbierky tvorí tridsať básní, zväčša venovaných dieťaťu (vnukovi Brankovi, ako znie podtitul časti Rozvíchrenie krvi). Sú to rozhovory na dialku, listy, možno odkazy (25 osemveršových útvarov datovaných v Bardejovských kúpeľoch - jún 1976). Albin Bagin tento cyklus básní hodnotí ako „zaujímavý“ konfrontáciu detstva a životnej jesene...“ a konštatuje, že u autora ide o novú a pôvodnú hodnotnú polohu. Povšim-

nutia hodná je v každom prípade celá táto knižka, ktorá prináša nové posolstvá, témy hľadania totožnosti človeka tvárou v tvár prírode a živlom. S odstupom takmer tridsiatich rokov môžeme konštatovať, že to, čo A. Bagin

čitatelia, za pravdu.

Súbežne vychádzajú ďalšie dve knihy. Dialky v nás, básne z ciest (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1986) a výber Svedectvo slova (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986). Básnický cestopis Dialky v nás má štyri časti, keby sme chceli, azda dost' presne lokalizovateľné. Až podivuhodne presný je autor v nezvyčajných lyrických videniach vecí, no najmä ľudí a historických súvislostí: *V arkádach kráľovského zámku špliecha dávná láska./ legendu spriadli Mária a Mohamed -/ zvetraný čas už v rozvalinách na terase praská./ kým nepremenné kolísanie večne z mora znie... Časť Prskavky nad Seinou prezrádza dost' veľa aj o tom, že básnik nielen nezvyčajne lyricky vidí, ale že svoj osobitne vrúcny (blízky) vzťah k francúzskej kultúre, literatúre, histórii hlboko vnútorne prežíva: Dnes som sa dostal celkom do Paríža./ dnes som sa dostal/ celkom k sebe. (Na cintoríne Père-la Chaise). Záver zbierky Na zlatej strune je kontrapunktom, nie však celkom protiváhou prvým trom štvrtinám knihy. Básnik si len potvrdzuje spätosť s krajom (báseň Doma, ale aj Našli sme seba), no zároveň sa akoby mihne aj sociálny motív (Zázrivá v zime). Celou zbierkou akoby sa autor trochu posúval vo vlastnom básnickom čase od „mladistvého lyrizmu“ k veku životnej skúsenosti a poznaniu, že kvalita nového začiatku nie je vždy rovnaká a zavše je človeku „smutno samému v sebe“.*

Tretím výberom z básnického diela Jána Frátrika je reprezentatívna publikácia Večné dialógy (Knižné centrum, Žilina 1996). Publikácia vyšla k životnému jubileu autora a je prakticky poslednou knihou, ktorú autor vydal za svojho života (skutočne poslednou je bibliofília - poéma Kým je ešte čas. Pozdrav k miléniu. Knižné centrum, Žilina 1999). Výber zahŕňa popri básňach z vydaných zbierok (Kamenný vzdych, Zem zvoní, Vzácna po dúhe, Monológy na úvetri, So zdvihnutou básňou, Sneží na lásku, Dialky v nás a Pramienky) aj básne z rukopisov, viaceré napísané v čase, keď pre svoj obsah a básnický odkaz nemohli byť publikované. Práve ony, povedané slovami autora (neuvedeného) edičnej poznámky k tejto knižke, „... sú aktuálnym svedectvom, že poézia... Jána Frátrika nepodľahla naskrz nijakým literárnym prúdom v poplatnom čase, tiekla v akomsi osobitnom a svojskom riečisku, inklínujúce skôr k poézii duchovno-spirituálnej...“ Bez toho, aby sme sa zaoberali rozbieraním otázky, ktorý čas bol poplatný viac a ktorý menej a komu či čomu, prijímame ako fakt, že „akési prúdy“ existovali a Ján Frátrik k nim nepatril, nehlásil sa k nim a hoci mohol, nestal sa tribúnom. Nikoho a ničoho. A nesvedčala, či nebola by mu svedčala ani rola barda. Dobré si vedomý mámosti epigónstva či privolávania prežitých modernistických, nadrealistických, nebudaj socialistickorealistických (podenkových) postupov, až do konca najmä obsahovo načieral v svojej tvorbe dôsledne a dôkladne z vlastných prameňov. Tým najhlbším mu boli ideály pravdy, krásy a dobra v úzkej spätosti „s národným a všeľudským osudom v zápase o bytostnú existenciu človeka na Zemi“. Žilo a prežívalo v ňom však čosi, čím nemohol nebyť. Bol učiteľom. Rad slovenských autorov sa k jeho umeleckej škole hlási podnes.

Život a spolu s ním aj dielo Jána Frátrika sa uzatvorili roku 2001 (31. 7.). Zachovala sa bohatá rukopisná pozostalosť, ktorá umožnila posmrtné vydanie básnickej knižky Rozdávať lásku (Knižné centrum, Žilina 2001). Vidí sa nám, že niet čo dodávať. Naše úvahy neboli vedené ani len najmenším úmyslom niečo prikrášľovať či k niečomu pridávať. Frátrikovo dielo to nepotrebuje. Ani o to nestojí.

Život a spolu s ním aj dielo Jána Frátrika sa uzatvorili roku 2001 (31. 7.). Zachovala sa bohatá rukopisná pozostalosť, ktorá umožnila posmrtné vydanie básnickej knižky Rozdávať lásku (Knižné centrum, Žilina 2001). Vidí sa nám, že niet čo dodávať. Naše úvahy neboli vedené ani len najmenším úmyslom niečo prikrášľovať či k niečomu pridávať. Frátrikovo dielo to nepotrebuje. Ani o to nestojí.

Kniha pátra Dionýza Františka Tomašoviča s názvom Po serafínskej ceste, vydaná pri príležitosti šesťdesiatročného jubilea jeho kňazstva r. 1997, je vzácnym dokumentom o prijatí údelu i požeňhania. Koncipoval ju ako autobiografický záznam spomienok pretkávaných reflexívnymi časťami o uskutočňovaní Božieho plánu v jeho živote. Časový horizont spomienok objíma celý jeho život od narodenia až po rehoľnú starobu, ktorú prežíval ako vitálny kňaz v františkánskom kláštore v Hlohovci. V knihe sa k nám prihovára jazykom memoárových črt pozvoľna prechádzajúcich do formy významov denníkového charakteru. Dielo je vzácne tým, že ako prvý člen františkánskej rehole ním podal autentické svedectvo o rušení kláštorov, prenasledovaní a väznení kňazov. Líniu Dionýzovho duchovného pôsobenia pretínali s rôznou intenzitou rozmanité okolnosti doby, ktoré sa ju pokúšali pokriviť alebo pretrhnúť. Svojou neľudskosťou bol v tomto ohľade vytrvalý teror ideologického režimu, ktorý devalvoval hodnoty kresťanského humanizmu.

P. Dionýz sa narodil 25. marca 1911 v Hlohovci ako najmladšie z jedenástich detí. Detstvo prežil v blízkosti františkánskeho kláštora, aby sa nakoniec v r. 1929 prihlásil ku františkánom v Bratislave. Po noviciáte v Trnave pokračoval na gymnáziu v Skalici; teológiu študoval v Bratislave, Žilne a v tírolskom meste Schwarz pod Alpami. 29. júna 1937 bol v Dóme sv. Martina vysvätený za kňaza biskupom Pavlom Jantuschom. O rok nastúpil na svoje prvé pôsobisko do kremnického kláštora, kde vykonával misijné činnosti. V r. 1941 prijal miesto gvardiána v Trnave. Jeho rehoľný život poznačili ťažké vojnové časy a udalosti po pamätnej barskej noci. Po nej bol internovaný ku kapucínom do Pezinka; nasledujúce štyri roky vystriedal 12 pôsobísk na Slovensku i v Čechách (posledným bol Želiv). Potom bol z internácie prepustený; útočisko našiel v charite a neskôr ako invalidný dôchodca u príbuzných v Hlohovci. Obnovením rehoľného života v r. 1989 sa vrátil k verejnej činnosti. Starobu vyplňal plodnou duchovnou činnosťou i prispievaním do periodika Farská rodina. Časopis mu znovu umožnil prihovoriť sa veriacim prostredníctvom úvodníkov. Zamýšľa sa

Trvajúci duchovný odkaz pátra Dionýza

nad udalosťami liturgického kalendára, pričom obohacujúco pôsobia jeho záverečné poučenia v tóne rozjímavého stíšenia, no zároveň i čínorodého zvnútornenia a osvojenia si ich obsahu. P. Dionýz vo veku 93 r. života, 74 r. rehoľného života a 67 r. kňazstva zomrel 9. 11. 2004 vo františkánskom kláštore v Hlohovci.

Misijné pôsobenie P. Dionýza nespočívalo iba v osvetovo-náboženskej práci, ale sa prejavilo aj v literárnej činnosti. Je známe, že františkánska rehoľa je nositeľkou bohatých kultúrnych tradícií. Ich šírením a zveľaďovaním sa podieľala na zdokonaľovaní ľudskej spoločnosti v zmysle kresťanských zásad. Jej kultúrneho ducha reprezentujú mnohí umelci, vedci i pedagógovia. K plejáde takýchto osobností môžeme zaradiť aj P. Dionýza, pretože sa prostredníctvom svojich textov snažil všestranne pôsobiť na kultúrno-duchovný rozvoj človeka. P. Dionýz vkladal do svojich prác výrazne evanjelizačné ladenie a dokázal priamo komunikovať jadro problému. Jeho náklonnosť k písaniu sa prehĺbila v prostredí kremnického kláštora, ktorý bol v tom čase známy koncentráciou výrazných osobností mimoriadneho spisovateľského nadania. Dielam vtlačali kresťanský étos a náboženskú charizmu sv. Františka. Z popudu takého tvorivého ovzdušia vzišla tradícia dvoch františkánskych periodík s celoštátnou pôsobnosťou - Serafínsky svet a Priateľ dietok.

Literárnu činnosť P. Dionýza treba chápať v širších súvislostiach umeleckého, poučného, výchovného a kazateľského písania. Z tohto dôvodu nemožno od nej vyžadovať výrazne estetické hodnoty, no prihovára sa k nám so snahou zhodnocovať stále sa devalvujúcu silu slova. Táto devíza ctí zásadu jasnosti, pravdivosti a prirodzenosti. Dionýzove posolstvá sa neutápajú v štylistických „ornamentoch“, ale svojou ľahkosťou dokážu niesť „na ramenách“ zásadné posolstvá kontemplatívneho rozmeru. Literárny výraz mu predstavoval vhodný komunikačný prostriedok, ako ponúknuť kresťanskú etiku a zbožnosť ľuďom. Často rozo-

zvučal svoju spisovateľskú výpoveď tichými tónmi osobnej modlitby. Na základe týchto aktivít zaradil P. Dionýza Fiedel Jurčovič v knihe Františkáni na Slovensku medzi popredných kultúrno-literárnych pracovníkov tejto rehole.

Začiatkom štyridsiatych rokov sa pravidelne objavujú príspevky P. Dionýza v Serafínskom svete a Priateľovi dietok. Často v nich nachádzame obraz potupeného Krista, ktorého ľudstvo uráža hriechom. V jeho trpiteľskom poslanstve sa skrýva emócia sklamaní a osamotení. Opustenosť dokladá bolestnou výčitkou, ktorú adresoval Kristus svojim učeníkom „Vy spíte?“. P. Dionýz taktó ohlasuje poplach človeku, ktorý „spí“ práve v čase, keď kult hriechu mobilizuje všetky svoje sily. Pri bilancovaní vojnovnej situácie si praje ľudské zmúdenie. Nad záverečnými myšlienkami textov tohto razena svieti pomyslený výkričník ako výstraha nad ľudskou nepoučiteľnosťou.

Životná atmosféra, ktorú ponúkol katolicizmus, zasahuje i do oblasti výchovy. P. Dionýz preto často podnecoval ku kresťanskej výchove detí. V zrazoch sa opieral o princípy kresťanskej mravnej náuky a uverejnenými postrehmi sa ich pokúšal previesť do života.

Dionýzove literárne ambície stimuloval kontakt s básnickými osobnosťami rehole. Bol generačným súputníkom členov katolíckej moderny a svedkom ich umelecko-duchovného vzopätia. Sám sa uskomnil s písaním veršovaných „pohládnic“ a mnohých zdravic. Napriek tomu, že prenechával zodpovednosť za estetickú kvalitu poezie povolanejším, sú viaceré jeho verše svedectvom bezmedznej vďačnosti a lásky.

P. Dionýz svoje kňazstvo obetavo ponúkol pre potreby všetkých bližných, ktorých miloval a predovšetkým pre väčšiu slávu Božiu. Aj preto si jeho pamiatku prednedávnom uctili veriaci z Hlohovca spomienkovou slávnosťou a odhalením pamätnej dosky na františkánskom kláštore.

MARIÁN KAMENČÍK

TEODOR KRIŽKA

Aj to je báseň

Vynášať dieťa z požiaru,
spod ostrej nepriateľskej palby
za ruku ťahať raneného vojaka
(hoci len na okamih)
do bezpečia -
aj to je báseň.

Slová sa ako brvná vzpriečia,
ako kosť z vianočného kapra
uviaznu v hrdle úzkostného spevu.

A predsa slová
k ľudským ústam patria.

Ešte si, Bože, napni moju cievu
na svoje husle pozlátené nachom,
nech hrajú tvojim nemým bratom
do hluchých duší
ako do hrobov.

Ach, Bože, ešte rozbi atóm.
Ešte ma prijmi, hoci plný zlosti
vyplúvam úzkosť ako choré pľúca,
sám so sebou zmierený
ako s chorobou,
čo ukradomky rúca moje kosti,
čo očistne tu pýchu vo mne rúca.

Aj keď ma oheň páli zvnútra, zvonku,
plamene tvojich rúk ma nezničia.

Ešte mi dovoľ tvrdohlavo pnúť sa
po križi

ako po úponku
zmrŕtvychvstalého viniča.

Fascinujú ma, hoci uleteli -
tie hlučné vtáky,
ktoré tiahnu nikam.

Nie, ešte som sa nenarodil celý.
Každučkou básňou
ešte stále vznikám.

Každučkou básňou chodím po kúštičku
z nebytia v bytie,
z kvetu po ovocie.

Keď blúdím,
krása stráca rukavičku.
A keď ju nájdem -
len sa rozchichoce.

Každučkou básňou privádza ma na svet
nesmierne srdce
čoraz urputnejšie,
aby sa vo mne mohol väčšmi zaskvietť
ten, od ktorého
opisujem,
opisujem,
opisujem
verše.

Každučkou básňou
iba divo vyjem
na mesiac za úplnku
kdesi v horách s vlkami.

Ale keď vyjem, pieseň zaznie,
akoby zasa z rúk mi
vytryskol prameň.

A ja tak hlasno mĺkvy,
a ja tak v nesmiernosti malý

rodím sa na svet
po smrť, po rekviem
čo i len chvíľu
hodné Božej chvály.

Kapitola už nie obchádzaná

Dotyky s boľševizmom -
dokumenty spravodajstva
slovenskej armády 1940-1941
Ústav pamäti národa, Bratislava 2009

Ešte stále sa vzpierame, a to nie iba následkom reziduí minulosti, postaviť na roveň dve z najobľudnejších ideológií, ktoré vtlačili pečať minulému storočiu, nacizmu a komunizmu. Pritom dôkazy, že Hitler i Stalin si rozsahom zločinov nielen konkurujú, ba že vodca boľševikov svoj potenciálny vzor občas i prevýšil, sme získavali fakticky od samého začiatku.

Prvé správy o krutostiach boľševického režimu prinášali zajatci po prvej svetovej vojne, o ich relativizovanie sa medzi vojnami postarali komunisti. Už nie chýry, a svedectvá z prvej ruky sa k nám začali dostávať hneď v prvých týždňoch po nemeckom vpáde, na ktorom sa zúčastnila i slovenská armáda. Tie pochádzajú jednak od utečencov z východu Poľska, ktorý v dôsledku nemecko-sovietskeho paktu pripadol ZSSR, jednak priamo od účastníkov ťaženia, ktorí sa zoči-voči konfrontovali s desivou sovietskou realitou (už krátko po útoku na ZSSR sa v Haliči nachádzalo vyše päťdesiat tisíc slovenských vojakov).

Protokoly z výsluchov i správy o situácii v ZSSR zhmúľ zborník Dotyky s boľševizmom, ktorý podľa zostavovateľa Michala Lacka dovoľuje na príklade východného Poľska a praktík, akými sa tu presadzoval nový režim, „istú komparáciu oboch totalitárnych systémov“. Tu a tam sa v nich objavujú dokonca indicie, že i Sovieti chystali agresiu voči Západu, akurát ich predišiel Hitler.

Slovenská účasť na ťažení, po desaťročia cudne obchádzaná či prinajlepšom jednostranne vykladaná, nie je dnes už zásluhou niektorých historikov tabu. Ak aj nemáme dôvody toto podujatie glorifikovať, nemalo by nám to brániť, aby sme ocenili hrdinstvo, aké naši vojaci prejavili v extrémnych situáciách ani obeť, ktoré priniesli. Zbedačené obyvateľstvo ich, tak ako Nemcov, vítalo ako osloboditeľov. „Ľud čaká na Nemcov, ktorí, tak dúfajú, odstránia režim komunistický,“ hovorí sa v správe o vojsku. A ukrajinský utečenec pri výsluchu: „Ťužia po

hocijakej zmene režimu, len aby boli slobodní.“ Až excesy nacistov ich obrali o ilúzie.

Výpovede poskytujú vcelku objektívny obraz o náladách v armáde (pravda, informácie sa získavali spôsobom, ktorý možno najskôr označiť za špicľovanie), nezatajuje sa, že vojaci, sčasti i dôstojníci odchádzajú na front bez nadšenia. Táto vojna sa nás netýka, usudzovalo sa vo všeobecnosti, pretrvávali ilúzie o sovietskom režime a fungovalo i povesť slovenskej spolupatričnosti. V konfrontácii s realitou sa tento postoj menil, režim, brutálne ateistický, sa aj tak jednoznačne odmietal. A nepochybné rozhorčenie vyvolávali dôkazy o vyčíňaní NKVD pred bližiacim sa frontom - pri pohľade na masové hroby, hromady mŕtvol na väzenskom dvore v Lvove vytriezvel i ne jeden niekdajší komunističi sympatizant.

Obyvateľstvo paušálne stotožňovalo komunistov so židmi, z nich sa údajne regrutovala väčšina komisárov. Naši si síce priniesli tradičný antisemitizmus z domu (našlo by sa preň azda vysvetlenie, aj keď nie ospravedlnenie), zato na následných represáliách i pogromoch sa zúčastňovali, tak ako Nemci, len sporadicky (židov okrem iného nútili odkrývať ledbolo zahrabané mŕtvolky a dôstojne ich pochovať). I velenie sa im usilovalo brániť, ba vojaka, ktorý utýranému židovi udelil údajne ranu z milosti, postavili pred súd (dostal osemnásť mesiacov). Inak práve poľsko-židovský historik uvádza, že „sovietska vláda uväznila 3-4 násobne viac ľudí než nacisti“.

Dokumenty sa reprodujú v pôvodnej podobe, čo je síce pri čítaní, aj vďaka nezrozumiteľným formuláciám a vynaliezavej ortografii, občasná prekážka, pravda, zásadné zásahy, nebudaj redakciu žiadať nemožno. Práve v pôvodnej podobe dovoľujú pohľad aj na opačnú stranu oficiálnych hlásení, napríklad o potrebe ochrany pred pohlavnými chorobami - kresťanský charakter slovenskej armády toto, aspoň spočiatku, vylučovalo.

Ako úzkostlivo sa slovenské velenie usilovalo nepočínať si ako dobyvateľ, svedčí prípad vojaka, ktorého vyšetrovali pre krádež troch kníh a jednej mapy v zdevastovanej škole. Veru: sotvaktorá armáda na východnom fronte sa zaoberala takou malichernosťou.

ĽUDOVÍT PETRAŠKO

Mý Slováci sme sa v našej histórii dlho a opakovane načádzali buď v hmotnom, buď v duchovnom alebo obojakom bytostnom ohrození. Prežili sme. A historicky v nedávnej minulosti sme mohli úprimne a zo srdca pred odchodom z kostolov spievať d'akovnú hymnickú pieseň Bože, čos ráčil... Žiaľbohu, a neospravedlňuje sa to v novšom čase nedeje. Azda preto, lebo by sa to u nás niekomu mohlo zdať nevhodné s ohľadom na ono niekdajšie „Regnum Marianum“ a teraz (na rozdiel od našej domácej situácie) na verbálne, možno politicky demonštratívne kresťanský, pre nás vari závideniahodný program pána V. Orbána?

„ČESKOSLOVENSKÉ“ A FELVIDÉK

Lenže znova sa rozširuje a upevňuje stav, keď v hocijakej súvislosti, pri hocijakej príležitosti počujeme všetko možné „československé“, keď sa stále častejšie a otvorenejšie na našu adresu hovorí o Felvidéku - o hornom, severnom „maďarskom“ území.

Celkom oficiálne sa totiž provokačne hovorí: toto územie, tento Felvidék, je na svojom juhu obývaný Maďarmi, inde, severnejšie, vraj bývajú poslovenčení - a to iba v posledných desaťročiach poslovenčení! - Maďari. Lebo veď vraj každý druhý Slovák mal maďarských starých rodičov... Slovensko je, tak sa to už tiež vyhlásilo, kukučie vajce v maďarskom hniezde... (Ako je azda známe, toto oficiálne a verejne deklaroval bývalý diplomatický reprezentant Maďarska v SR!). Spoločenstvo Kresťanské Slovensko (SKS) k tomu otvorene (a s dobrým dôsledkom) zaujalo kritické stanovisko.

V tomto duchu a s týmto programom sa na slovenskom území cielene a so zvyšujúcou sa frekvenciou uskutočňujú rozličné akcie. Tak sa maďarskými symbolmi a znakmi znova a dopredu vyznačuje a symbolicky obsadzuje územie Slovenska. S takým cieľom sa napr. v centre Bratislavy umiestnil pomník horlivého hungarofila S. Petófiho - slovenského odrodilca Alexandra Petroviča, takto sa odhalil pomník Jánoša Esterházyho v Košiciach, s týmto cieľom sa na južnom Slovensku prelepovali tabule, tak sa aktivitami Mostu a pričinením jeho horlivých slovenských funkcionárov a členov vlády SR (!) pripravujú a schvaľujú zákony podporujúce pokračujúcu expanziu tejto politiky na území SR. A tak, provokačne, práve na Vajanského nábreží stojí aj nevydarená socha Masaryka. (Ako je známe, S. H. Vajanský zaujímal k Masarykovi veľmi kritický postoj).

„OKRÁŠĽOVANIE“ BRATISLAVY

No a tak tu dnes na podnet akéhosi Bratislavského okrásľovacieho (!) spolku máme (predbežne na nábreží Dunaja) už aj model pripravovaného veľkého pomníka Márie Terézie (ako lákadlo ešte bez husárov). Pri ňom je miesto, kde sa zbierajú peniaze na budúcu realizáciu veľkého pomníka z karského mramoru - potom už aj s husármi, podpisujú sa tam hácky na podporu tohto projektu, rozdáva sa na kriedovom papieri farebne vytlačený leták s názvom „Mária Terézia v Bratislave“ a s ústrižkom na očakávanú písomnú podporu tohto veľkolepého projektu. Hľa, aký pracovitý, úspešný a bohatý je

naš (vraj) okrásľovaci spolok! Pripravovaný pomník, v skutočnosti replika pôvodného miléniového súsošia uhorských husárov s Máriou Teréziou, má stáť - akože inak - na starom mieste: tam, kde je dnes súsošie Ľudovíta Štúra (alebo skôr Stooru?). Štúra treba

staré objekty a priestory dostávajú cudzie pomenovania. A sám dvorný historik mesta Bratislavy, vlastne skôr Prešporku, sa verejne v novinách vysmieva dokonca aj zo slovenskej ústavy. Aj to je na Slovensku možné. Ako ópium nás zachvátila angli-

produkovat'. Nevie sa súvislo vyjadrovať. Nevie pomaly ani poriadne písať. Vie iba tlačit'.

Tento postoj k svojmu a k sebe treba vidieť aj za tým, čo je na konci Hviezdoslavovho námestia: cudzí, iste významný, ale nie náš rozprávkár tam

Slovensku, i otázka, či Bratislava zostane slovenská. Preto sa v súvislosti s udalosťami na európskom juhu písalo o jazyku v paľbe „zbrani hromadného ničenia“ a o jazykovom podvode. Žijeme v tom aj dnes.

SAMI SME SI NEPRIATELIA

Vo vyratúvaní týchto našich bied by sme mohli pokračovať. Veľa vecí vyvoláva otázky o našej budúcnosti. Núka sa však veľavravný a k ničomu aj inšpirujúci záver:

Najväčšími škodcami, ba nepriateľmi sme si my sami. Vedia to aj tí, čo ešte stále kalkulujú s nevedeným a popleteným, po veľkom, modernom a vyspelom (alebo „vyspelom“) svete túžiacim, cudzie nad svoje a seba uctievajúcim Slovenskom. Na tom oni stavajú svoj program.

Ak teda chceme niečo zmeniť, musíme začať doma. Sami so sebou. Od seba. Lebo naozaj je asi pravda, že najväčšími nepriateľmi sme si my sami.

ÁBEL KRÁČ

Scudzené Slovensko: Odpracte Štúra, prichádza Mária Terézia

niekam odložiť (vlastne odpratať) a námestie sa má premenovať na Korunovačné námestie. Nie je to lákavé, slávne a veľké nad Slovensko? Semtam už počuť i hlasy, že dakde inde treba dokonca odložiť aj nášho P. O. Hviezdoslava, lebo tam, na Hviezdoslavovom námestí, treba vraj tiež postaviť dôstojný symbol slávy Uhorska. V ňom sa máme vidieť my Slováci. Slováci?

UHORSKO JE MAĎARSKO

Pozoruhodné je aj to, čo sa deje s jazykom: namiesto označení „Uhorsko“, „Uhor“, „uhorský“ sa systematicky používajú označenia „Maďarsko“, „Maďar“, „maďarský“. Umožňuje to totiž stotožniť bývalý mnohonárodný útvar Uhorska s jeho menšinovou časťou - s Maďarmi - a celok monarchie stotožňovať s Maďarskom. O to ide. Tak sa teda už aj samo vedomie Slovákov (i Neslovákov) ovplyvňuje cieľenou jazykovou manipuláciou.

Má to aj ďalší veľmi „dobrý“ dôsledok: tým sa majú akoby legalizovať aj krádeže a lúpeže duchovných hodnôt a duchovného bohatstva Slovenska a Slovákov. Pretože územie Slovenska bolo súčasťou Uhorska (resp. Rakúsko-Uhorska), zámenou názvu „Uhorsko“ názvom „Maďarsko“ sa aj Slovensko stáva časťou takéhoto „Maďarska“. Aj Slovensko je v tejto manipulácii Maďarsko. Preto by potom ani jeho obyvatelia nemohli byť Slováci. A tak sú dnes aj mnohé neoceniteľné umelecké hodnoty a sakrálne pamiatky, ktoré boli zo Slovenska odvezené, neraz Slovenskými správcami darované, uložené v maďarských inštitúciách, a to s maďarskými názvami miest pôvodu. Vždy boli a sú akože doma - v Maďarsku. (Aké hodnoty nám boli odcudzené, dokumentujú známe publikácie M. Vároša.)

Všelijako možno falšovať históriu, prekrúcať pravdu, zmocňovať sa sveta. Dnes je to „na dennom poriadku“. A nie iba v strednej Európe. Pre orbánovcov je to však priaznivá situácia na pokračovanie niekdajšej maďarskej expanzie, v prvom kroku najmä expanzie na sever, až hen k hraniciam niekdajšieho severného suseda, veď vraj „Polak, Venger, to bratanki“.

KRÁDEŽ F. LISZTA

Duchovné krádeže sa dodnes nezastavili. Najnovším príkladom je pokus deklarovať geniálneho hudobníka Franza Liszta, podľa pôvodu Slováka (Františka Lista), za Maďara. V tom usilovne pomáhame aj my - aj naši akademici.

V širom svete niet národa, ktorý by zrodil toľko odrodilcov, toľko pachtivcov za cudzím, vraj svetovým, toľko svojich potomkov, ktorí by tak podceňovali svoje a seba a videli hodnotu a svetovosť iba v cudzom, ako je to dnes u nás. Preto je aj Bratislava, naše hlavné mesto, prešpikované cudzotou: nielen novostavby, nielen nové, lež aj

cizácia. Už vôbec nepokladáme za nevyhnutné odovzdávať mládeži neoceniteľné, kultúrne a výchovne mimoriadne významné, intelektuálne a spoločensky rozvíjajúce bohatstvo nášho jazyka, našej slovenčiny. Časť našej mládeže už nevie s porozumením čítať, prečítané re-

má svoju poctu, náš P. Dobšinský, keď už išlo o rozprávky, si ju nezaslúžil. Tak teda lákame pozornosť cudzincov aj z kanála vyčnievajúcou postavou, preto „šöne Náci“, preto mnoho iného, čo určite nie je slovensky povznášajúce. Preto sa, nie tak dávno, nahlas vyslovila téza, že Bratislava už nechce byť na

Literárny klub BERNOLÁK pri Spolku svätého Vojtecha
a Miestnom odbore Matice slovenskej v Trnave
v spolupráci s Mestom Trnava, Knihnicou Juraja Fándlyho v Trnave,
Bernolákovou spoločnosťou v Bratislave
a redakciou dvojtyždenníka KULTÚRA

v y h l a s u j ú

XIV. ročník celoslovenskej literárnej súťaže

o Cenu Slovenského učeného tovarišstva 2011/2012

Základné delenie: poézia a próza

Súťažné kategórie:

- I. kategória žiaci a študenti do 15 rokov
- II. kategória od 16 do 30 rokov
- III. kategória od 31 rokov vyššie

Podmienky súťaže:

Do súťaže sa môžu prihlásiť autori so svojou nepublikovanou tvorbou poézie a prózy. Súťaž nie je anonymná, práce sa nevracajú. Zaslať možno 5 básní, alebo krátke prózy v maxim. rozsahu 5 strán, t.j. 150. Práce je potrebné zaslať štvormo, riadne rozdelené a zopäté do štyroch samostatných častí. Na vrchnom liste každej jednej časti v pravom hornom rohu uviesť presné údaje: meno, priezvisko, adresu, vek, kategóriu (poézia, próza). Taktiež treba na vrchnom liste uviesť obsah: názvy jednotlivých básní, resp. poviedok. Každý samostatný list označiť v pravom hornom rohu menom autora.

Uzávierka prác je do 15. marca 2012

Práce na obálke označte „literárna súťaž“ a zasielajte na adresu: Spolok svätého Vojtecha, Radlinského 5, 917 01 Trnava. Bližšie informácie na čísle 0905/852788

U p o z o r n e n i e :

Práce po uzávierke nebudú do súťaže prijaté. Práce, ktoré nebudú spĺňať uvedené formálne náležitosti, nebudú hodnotené. Vyhodnotenie súťaže bude uverejnené v Katolíckych novinách, Slovenských národných novinách, KULTÚRE ako aj v regionálnych periodikách. Predpokladaný dátum vyhodnotenia súťaže je máj 2012. Na vyhodnotenie sú pozývaní iba ocenení účastníci.

Kniha Totentanz Franza Liszta (Bratislava, Lisztova spoločnosť na Slovensku, 2010) nás inšpiruje k úvahám o zásadných zložkách, na ktorých stojí dielo M. Demka. Autor cituje Remy Strickera, že ak Lisztove hudobné skladby obsahujú tematické ťažiská, potom to určite platí aj o skladbe Totentanz, ktorá vedie ku kardinálnemu prehodnoteniu slovenskej kultúry v jej historických súvislostiach. Podľa M. Demka je to otázka, či sa z hudobnej kompozície Totentanza F. Liszta dá vyčítať to, na čo sú stereotypne sústredení naši muzikológovia.

Až prekvapujúco jasne poukazuje na doteraz viac-menej neznámy, možno zanedbaný, alebo ešte skôr ignorovaný komponent v histórii slovenskej kultúry: národ, ktorý sa dnes nazýva slovenský, mal totiž v minulosti viacero pomenovaní. Ešte aj v čase Lisztovho života boli používané pomenovania ako Uhor, Slavon, Sklavon, Tót a až nakoniec Slovák. Dokonca ani v druhej polovici 19. storočia sa bežne nepoužívalo už ustálené pomenovanie Slovák, čo sa odzrkadlilo aj v tom, že ako Franz Liszt, tak Magin, Bajza, Papánek, Štúr a ďalší štúrovci seba nazývali Uhrami, čo však neznamená, že sa neidentifikovali ako Slováci. Nielen západoeurópska, ale ani slovenská literárna veda, ani historiografia, ani školstvo tento stav dostatočne nevysvetľujú.

OTTO VON HABSBERG O SLOVÁKCH

Naopak, túto skutočnosť si dobre uvedomoval Otto von Habsburg, syn posledného rakúsko-uhorského cisára Karola a jeho manželky Zity. Svedčí o tom jeho vynikajúca historická štúdiá Die Slowaken - oder das langsame Werden einer Nation. (1) Píše:

„Za dlhý čas boli Slováci nositeľmi uhorskej štátnej myšlienky (des ungarischen Staatsgedankens). Keď Turci po moháčskej bitke roku 1526 obsadili väčšiu časť územia Uhorska, zvyšok Uhorska, ktorý zdedil Ferdinand I. na základe dedičných dohôd s Jagelovcami, tvorilo už len severné Uhorsko a úzky pás v západnom Uhorsku. Pozostávalo teda z teritória dnešného Slovenska bez jeho maďarských častí. Väčšina obyvateľov tohto zvyškového Uhorska boli Slováci a nezanedbateľný počet Nemcov. Tak sa stalo slovensko-nemecké zvyškové Uhorsko (das SLOWAKISCH-DEUTSCHE Rest-Ungarn) nositeľom štátnych uhorských funkcií. Túto vládnucu šľachtu západného a severného Uhorska netvorila maďarská, ale slovenská šľachta. Je úplne prirodzené, že existovala aj slovenská šľachta, nižšia aj vyššia šľachta. Existuje dostatok dokumentov z tohto obdobia, ktoré dokazujú, ako dobre táto šľachta ovládala slovenský jazyk a bola si plne vedomá svojej slovenskosti. To však slovenskej šľachte nebránilo myslieť „uhorsky“ (ungarisch zu denken), pretože v tomto období pojem uhorský (ungarisch) nebol identický s pojmom maďarský (magyarisch)“ (Podčiarkol M. H.) Pod pojmom Uhor (Ungar) sa teda vtedy nerozumel Maďar, ale Uhor - Slovák!

V maďarskom jazyku sa vyskytoval iba pojem Maďar (Magyar), pre pojem Uhor (Ungar) maďačina neprijala a nepozná ekvivalent. (2) Pojmy Ungar - Magyar (Uhor - Maďar) urobili identickými Nemci v ich jazyku až v procese stupňujúceho sa antislovanského, t. j. i antislovanského politického ťaženia, kde Maďarov používali ako akýsi antislovanský nárazník. Bola a je to úloha, ktorú Maďari vďaka prijali... Túto terminologickú falzifikáciu i dnešní Maďari vehementne zneužívajú najmä na promaďarskú falzifikáciu dejín multietnického Uhorska. Najnovšou ukážkou je orbánovský veľkomaďarský koberec v

Bruseli s veľkým portrétom Franza Liszta! Nepočul som o žiadnom proteste muzikológov zo Slovenskej akadémie vied! Prečo asi? A aj nová ústava Maďarska sa nesie v nacistickom duchu, obracajúc sa do vykonštruovanej minulosti, keď predstavuje mnohonárodné Uhorsko ako čisto maďarskú štátnosť!!!

Nuž, všimnite si mapu, ktorá nám predstavuje zostávajúce slovensko-nemecké Uhorsko (das SLOWAKISCH-DEUTSCHE Restungarn)

chcete zistiť prítomnosť či absenciu čestnosti, stačí, aby ste položili jedinú otázku - čo chýba? Bolo niečo vynechané?“ (3)

V. V. STASOV O F. LISZTOVI

Ďalším silným argumentom hovoriacim v prospech slovenského pôvodu Franza Liszta je štúdiá Vladimíra V. Stasova, známeho ruského historika umenia 19. storočia. O skladbe Franza

vanskí skladateľa, z čoho jasne vyplýva, že i Liszt pokladal za slovenského skladateľa. Stasov doslova píše, že na koncerte „zaznela i Lisztova Slovenská fantázia. Bolo jasné, že Slovania sa veľmi rýchlo stretli v rovnakom vkuse a hneď bolo cítiť, že sú to ľudia, ktorým je národné umenie drahé a hudba je ich rodný jazyk“. Z týchto riadkov tiež jasne vysvitá, že Slovan - Rus V. V. Stasov - presne identifikoval iného Slovana, Slovaka

tejto skutočnosti! No Werner Ross zo skladieb aspoň vyčítal, že akísi Slovania existujú a že sa slovenské prvky jasne dajú rozoznať ako u Nietzscheho, tak i v Lisztových skladbách. K tejto vnímavosti nemeckého muzikológa Wolfganga Rossa niet čo dodať. Možno iba krátke citáty nemeckých muzikológov Alfreda Einsteina a Hermanna v. d. Pfordtena. Alfred Einstein píše: „Liszt ist der Prototyp des internationalen ‚wurzellosen‘ Musikers, er ist weder ganz deutsch, noch ganz französisch und am allerwenigsten magyarisch...“ (7) (Liszt je prototypom internacionálneho hudobníka bez koreňov, ktorý nie je ani celkom nemecký, ani celkom francúzsky a najmenej maďarský...)

Nuž, Franz Liszt bude večnou hádkou bez koreňov dovtedy, kým budú večnou hádkou Slováci. No aj autor týchto riadkov stojí pred hádkou, zatiaľ iba veľkou, dúfa však, že nie večnou, ako je totiž možné, že bratislavská muzikologická „mocná hrdka“ zo SAV dodnes nie je schopná v skladbách Franza Liszta počuť a cítiť slovensko-slovanské motívy, hoci mnohým významným neslovanským muzikológom to až také problémy nerobí.

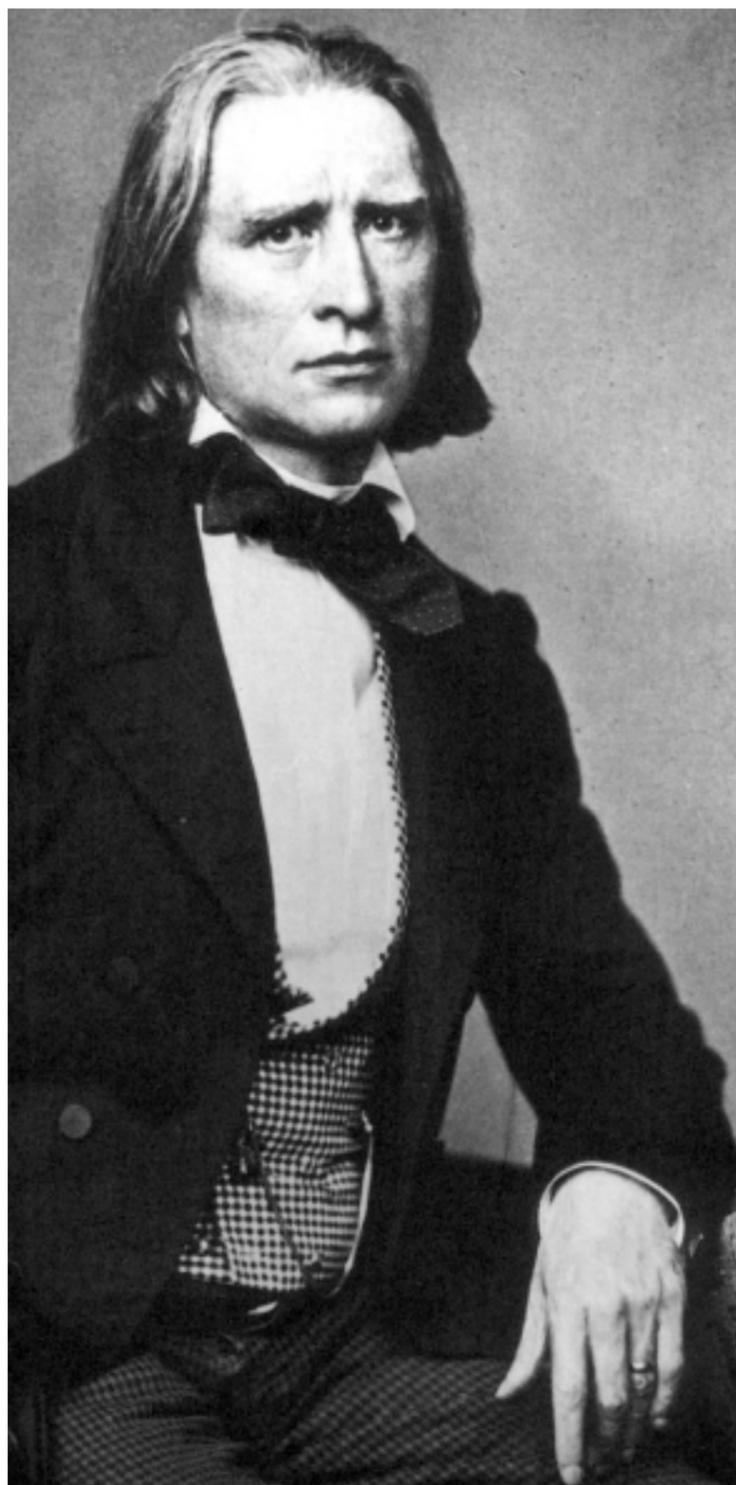
A Herrman v. d. Pfordten: „Der Großmeister aller Pianisten Franz Liszt (1811 - 1886) war kein Deutscher, weder seiner Geburt noch seinem Wesen nach.“ („Veľmajster všetkých klaviristov Franz Liszt (1811 - 1886) nebol Nemec ani rodom, ani povahou; univerzálnosť jeho výnimočného talentu nás nesmie mýliť. Všetkým skladateľom, ktorí komponovali hudbu na faustovskú tému, je Schumann rovnocenným poetom, no nemožno zamlčať ani Francúza Hectora Berliozu a Franza Liszta, ktorí sa s pranemeckou básňou vyrovnali svojimi nenemeckými pocitmi.“ (8)

TOTENTANZ M. DEMKA A FALŠOVANIE DEJÍN

Vráťme sa však k publikácii Totentanz. Jej autor M. Demko na viacerých miestach dokumentuje, že Franz Liszt sa podpísal i ako Sklavón, čím sa identifikoval so starým národom Sklavónov, ktorý žil v Uhorsku. Sklavón je totiž jedným z pomenovaní Slovákov v Uhorsku. Dnes vďaka dôkladnému výskumu Miroslava Demka, autora tejto publikácie, vieme viac aj o pôsobení Adama Mickiewicza v Paríži, o jeho prednáškach, ktoré počúvala i Lisztova družka grófka Marie d'Agoult. Tento spisovateľ v nich tiež nazýval Slovákov Sklavonci. M. Demko ďalej pripomína, že oblasť dnešného Burgenlandu, miesto narodenia Franza Liszta, patrilo do Sklavónie.

Miroslav Demko vo svojej najnovšej knihe jednotlivé problémy spracoval v samostatných kapitolách, ktoré napokon vytvárajú mozaiku Lisztovho Totentanza. Autor poukazuje na významový rozdiel medzi Totentanzom (tak sa v 19. storočí v nemčine písal „Tanec mŕtvych“) a Totentanzom. Všimá si dôsledky takéhoto zápisu, zamýšľa sa nad tým, či v takomto „posune“ netreba vidieť akúsi iróniu alebo výsmešný tón, či vlastne v prípade Slovákov, a teda aj F. Liszta, ide ešte o živý, alebo už skoro mŕtvý národ. Vec svojím spôsobom dokrešľuje aj R. W. Seton-Watson v knihe Racial problems in Hungary, kde cituje maďarskú povrávku „Tót nem ember“, Slovák nie je človek a potom - podľa tejto „logiky“ - by ani F. Liszt nemal byť človekom... (9)

Nemôžeme si nevšimnúť obrovské množstvo dokumentov a literatúry, z ktorých autor čerpá a ktoré bratislavská muzikologická scéna s najväčšou pravdepodobnosťou, bohužiaľ, ani nepozná. Dokazuje to nesmiernu usilovnosť a vedeckú poctivosť autora, obrovskú prácu, ktorú vykonal v rozličných európskych archívoch, kam iba

(príloha I.), ako toto územie nazval Otto von Habsburg, teda územie, ktoré Turci okupujúci maďarskú časť Uhorska nazývali Tót vijálet (t. j. Slovenský štát!).

Na maďarských mapách Uhorska - ešte i v 19. storočí - nebolo označenie „Slováci“, ale „Tóti“ (!), čo sa, žiaľ, dodnes nedostalo do školských učebníc dejepisu a literatúry. M. Scott Peck, významný severoamerický psychiater, má o týchto ignorantských praktikách celkom priliehavú mienku: „Pokiaľ

Liszt „Uhorská fantázia“ (Vengerskaja fantazija) jasne hovorí, že by sa mala volať Slovenská fantázia, pretože je to fantázia na slovenské témy. Píše o tom pri príležitosti všeslovanského koncertu na počesť ruského skladateľa M. A. Balakireva konaného 12. mája 1867. V tom čase v Petrohrade prebiehal Slovanský etnografický kongres. Stasov 13. mája 1867 v Petrohradských novinách (Peterburgskije izvestija) (4) píše, že skladby, ktoré na spomínanom koncerte odzneli, vytvorili výlučne slo-

Franza Liszta: „...Stasov imagined that 'Hungarian' was synonymous with 'Slovak'!“ (Porov.: Francis Maes <http://books.google.ru/books?id=MaeS+geschichte+russische&hl>). Keďže Franz Liszt až demonštratívne a opakovane o sebe vyhlasoval „Je suis Hongrois“, tak musí predsa už v každej, aj iba čiastočne normálnej hlave svitať, k akému národu sa asi takto hlásil! Nemalej časti slovenských muzikológov, akademikov, to nestačí?

W. ROSS, A. EINSTEIN, H. V. D. PFORDTEN O F. LISZTOVI

Veľmi zaujímavé sú aj analýzy slovenských muzikológov týkajúce sa Franza Liszta. Napríklad nemecký muzikológ Werner Ross (5) vo svojej knihe Der ängstliche Adler - Friedrich Nietzsches Leben napísal: „Ako literárno - muzikologický inšpirátor pôsobil na Nietzscheho i Franz Liszt, jeho Fantasia Hungarica ovplyvnila Nietzscheho kompozíciu Ermanarich..., kde popri texte najmä hudba dôrazne vyjadruje stupňujúcu sa náruživosť, potom náhly, nečakaný a prudký výkrik zúfalstva a hneď vzápätí zdesenie... To hrôzostrašné sa ho náhle zmocnilo ako vzdúvajúce sa more... Nato sa husliasta chytila so žiaľom a pokorou témy, ale slovansky vzdorovito, neústupčivo...“ (Podčiarkol M. H.) A ďalej: „Uhri (die Ungarn) prispeli k Fantázii oveľa viac ako Germáni. Platí tu ako v Lisztovej Fantasia Hungarica, že chce objasniť celý pocitový svet Slovanov do jedného kompozičného celku“.

W. Ross možno nepochopil celú intuíciu a encyklopedické znalosti filozofického génia Nietzscheho, ktorý o Lisztovom pôvode vedel. No W. Ross pravdepodobne o Slovákoch - ako to bolo u väčšiny Nemcov bežné ešte i v 20. storočí - nevedel nič. Hovorí o tom napríklad historik Wolfgang Venohr: „Jahrzehntelang kannte man den Namen der Slowaken in Deutschland gar nicht. Diese Unkenntnis herrschte nicht nur in der westdeutschen BRD, sondern genauso in der DDR. Ein mitteleuropäisches Nachbarvolk von fünf Millionen Menschen wurde von den Deutschen einfach ignoriert!“ (Mnohé desaťročia v Nemecku pojem Slovák nepoznali. Táto neznalosť bola bežná nielen v Spolkovej republike, ale aj v NDR. Nemci jednoducho jeden susedný päťmiliónový stredoeurópsky národ ignorovali!) (6)

Ak teda Slováci na mape vtedajšej Európy neexistovali ako Slováci (t. j. s pomenovaním „Slováci“), ani Liszt nemohol existovať ako Slovák. Všetko ostatné je to len dôsledok

na Slovensku žijúci muzikológovia, (znova, bohužiaľ) nikdy nenahliadli.

Spomínaná dokumentácia a literatúra nielen dopĺňa obraz o Lisztovej skladbe Totentanz, ale vykresľuje aj historické a spoločenské pozadie celého problému; ani jedno, ani druhé doteraz na Slovensku nebolo známe. V tejto súvislosti by som chcel čitateľovu pozornosť upriamiť na päť skutočností:

1. Autor v 2. kapitole pri Totentanzi (Dance macabre) pripomína historickú realitu 14. a 15. storočia, François Villona a Pierra Ronsarda. Do 19. a 20. storočia sa dostali tie predstavy o makabrickom tanci, aké sa ustálili v 14. a 15. storočí. Ukážkou literárno-historického dialógu je vzťah

ukázať na obrovský významový rozdiel medzi názvami Totentanz a Totentanz. Saint-Saëns to napokon pochopil a po smrti Franza Liszta roku 1886 zložil svoju tretiu symfóniu emol „organová“ (a la memoire de Franz Liszt), čím potvrdil, že uznáva jeho slovenský (slovanský) pôvod. Zároveň tým potvrdil, že pochopil spojitosť Totentanza so Slovákmi. Makabrické tance Saint-Saënsa, ktoré Liszt upravoval, by si v tejto súvislosti zaslužili väčšiu pozornosť. Pre Slovákov je totiž Saint-Saëns preto taký dôležitý, lebo nikto na Západe nepotvrdil tak jasne slovenský (slovanský) pôvod Franza Liszta ako práve on.

4. Pozornosť M. Demka neušiel

skutočnou (nie cudzincami naoktrojovanou) históriou Slovákov v Uhorsku, aby sme porozumeli celému zápasu tohto kolonizovaného a v podstate neuznávaného národa, ktorý bojoval o svoje základné práva, či dokonca o prežitie v 19. storočí! Bez poznania reálnych slovenských dejín a slovenskej kultúrnej minulosti, ako aj jazykových, terminologických zvláštností jednotlivých národov Uhorska nemôžeme pochopiť historické názvy národov v strednej Európe, ani Lisztov život a ani jeho diela, hudobné, ani literárne.

Apropos „terminologické zvláštnosti jednotlivých národov“: K tomu priam smrteľne rezignované slová Titusa Kol-

individualitu človeka. Tento výraz vyjadruje i to, že individuálne prejavovanie sa je v podstate akousi maskou širšej reality. Najprv sa to vzťahovalo na veľké divadelné masky, ktoré grécki herci používali na to, čo sa nazývalo „hovoriť cez niečo“ (per-sonare). Masky pritom mali dodávať hlasom silu, či zreteľnejšie zvýraznenie. Podobne to bolo i v talianskej Comedia dell'arte. Koniec-koncov, výraz persona používali i kresťanskí filozofi a teológovia, aby definovali individuum - ako vyňaté zo skupiny. Každá osoba - persona bola Božou maskou, každá osoba dýchala, hovorila, tvorila cez masku ako zobrazovanie ďaleko širšej pravdy. V tejto polohe vi-

i služba: „Hovorí sa, že Bach nám dal Božie slovo, Mozart Boží smiech, Beethoven Boží oheň a Liszt Boží súcit - ako výzvu k odvahe na revoltu, kde treba stáť na strane utlačovaných, ignorovaných, na strane kvantitatívne malých národov!“ Lisztova revolta sa zrkadlí v jeho kompozíciách, v jeho literatúre i v jeho vedomí veriaceho človeka, že „Boh nám daroval hudbu, aby sme sa mohli aktívne modliť i bez slov!“

M. DEMKO - VYDEDENEC ZO SLOVENSKEJ MUZIKOLÓGIE?

A už len ako malé, ale smutné post scriptum: v dňoch 17. - 19. mája 2011 sa v Bratislave konala medzinárodná konferencia o Franzovi Lisztovi, ktorú organizovala okrem iných aj Slovenská akadémia vied. Na konferenciu Miroslava Demka, autora viacerých publikácií o Franzovi Lisztovi, nepozvali! Je to vôbec uveriteľné? No aby toho nebolo dosť, na príkaz organizátorov museli byť odstránené aj jeho knihy, ktoré ktosi vystavil v priestoroch, kde sa konferencia konala. Nemusíme pripomínať, že na konferencii sa ani slovom nespomenul pôvod Franza Liszta. Organizátorov (zo Slovenskej (!) akadémie vied) iste tešilo, že sa im z tejto veci podarilo spraviť tabu. No už menej ich muselo tešiť, keď na koncerte Diabolských huslí, na jednom zo sprievodných podujatí tejto konferencie,

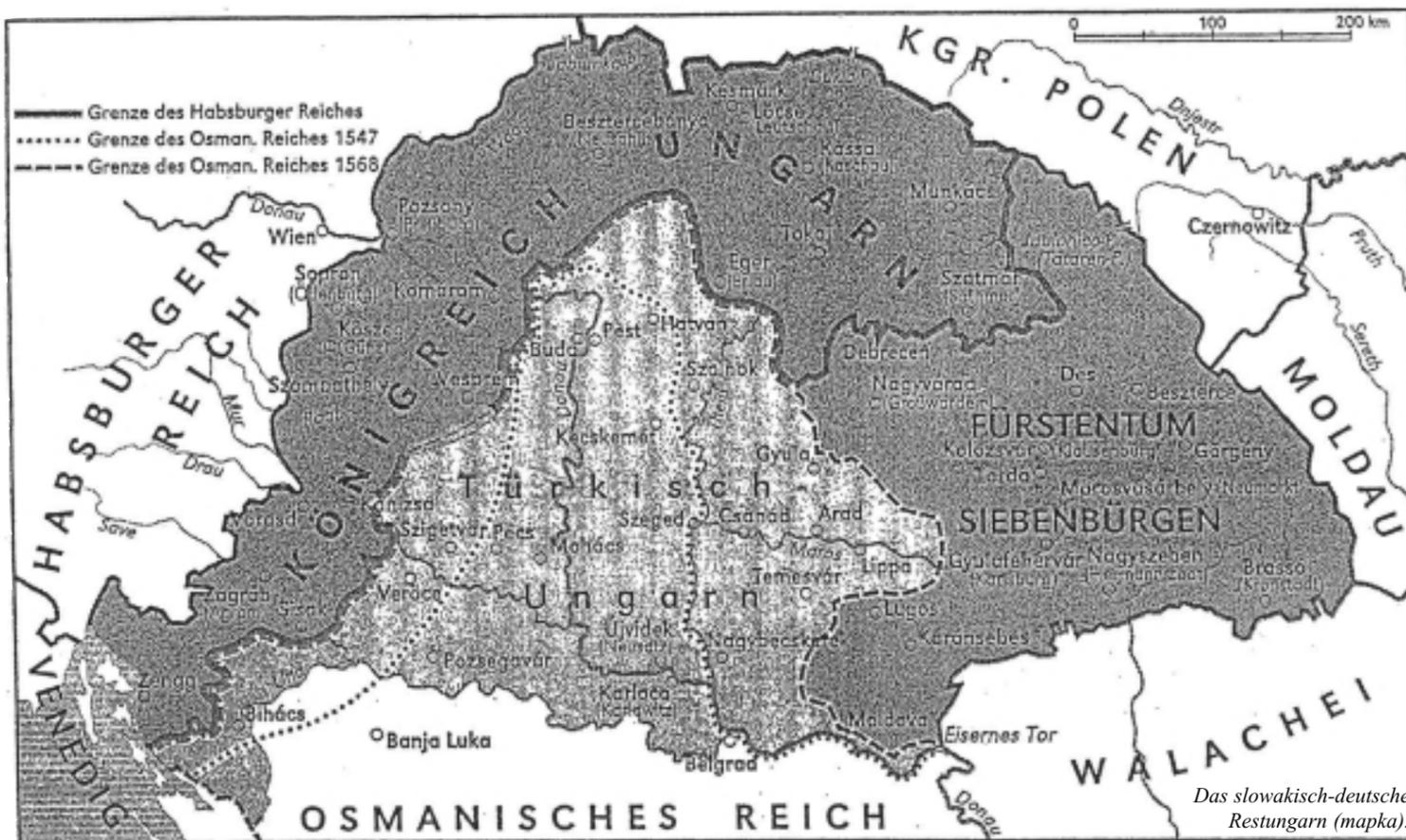
Paul Gulda, slávny rakúsky klavírny virtuóz, na plné ústa vyhlásil, že dnes už niet pochýb o tom, že Franz Liszt mal slovenský pôvod.

Pravda nakoniec vždy vyjde najavo... Pravda je často neprijemná. Vedeli by to potvrdiť aj organizátori konferencie o Franzovi Lisztovi, samozrejme, keby boli aspoň trochu úprimní.

POZNÁMKY A LITERATÚRA:

- 1) Otto von Habsburg „Die Slowaken - oder das langsame Werden einer Nation“, In: *Slowakei, Zeitschrift des Slowakischen Matúš Černák Instituts, München 1979/80.*
- 2) Petr Pithart „Národný alebo občiansky?“, In: *Práca 9. 1. 1993 a Lidové noviny 6. 1. 1993.*
- 3) *From the Road Less Traveled and the Different Drum.*
- 4) *Peterburskije izvestija, no. 130, 13. máj 1867*
- 5) *Der ängstliche Adler - Friedrich Nietzsches Leben, Taschenbuchverlag, München 1980.*
- 6) *Wolfgang Venohr, Der Aufstand der Slowaken (Povstanie Slovákov), Berlin 1992.*
- 7) *Everett Helm, Franz Liszt, das ewige Enigma - Warum? (Prečo je Franz Liszt večná hádanka?), referát prednesený na Druhom európskom sympóziu o Lisztovi v Asolo roku 1986.*
- 8) *Hermann v.d. Pfordten: Deutsche Musik - auf geschichtlicher und nationaler Grunglage, zweite Auflage, Quelle E Mayer Leipzig 1920.*
- 9) *R. W. Seton-Watson: Racial Problems in Hungary, London, Archibald Constable & co 1908.*
- 10) *Gerhard Winkler: J. N. Hummel und Franz Liszt, In: Auf den Spuren von Johann Nepomuk Hummel, DIVIS Slovakia, Bratislava 2009.*

DAS MULTIETHNISCHE DREIGETEILTE UNGARN in der zweiten Hälfte des 16. Jh. Das SLOWAKISCH-DEUTSCHE REST-UNGARN

makabrického Totentanza s Totentanzom Slovákov. Je stále aktuálnejšie dokazovať a na základe dokumentov formovať vzťahy k historickým faktom a zároveň pochopiť silný, akoby finálny konflikt i na poli estetiky v 19. storočí. Dokumentoval to už Johan Huizinga, významný holandský historik. Bol to práve on, čo zasadil informácie a kritické postrehy do oveľa širších súvislostí, ako to bývalo zvykom.

2. Výklad skladby Totentanz v tom zmysle, že Dies irae sa dostáva do podtitulu ako parafráza k niečomu: F. Liszt však toto dielo venoval svojej rodine! Preto je absolútne oprávnená poznámka M. Demka, že je celkom neprijateľné, aby Liszt venoval Tanec smrti svojim najbližším.

3. Podľa Miroslava Demka tradičný preklad „Und wir dachten der Toten“ sa dá akceptovať len pod jednou podmienkou: že sa pod pojmom Tot neskrýva nijaký národ. No na druhej strane vieme, že Slovákov nazývali Tótmí, čím preklad Tót ako smrť stráca zmysel. Totentanz (Tanec Slovákov) sa od čias Baudelaira a Saint-Saënsa násilne a proti vôli Liszta zaužíval ako Totentanz, teda Dance macabre. Lisztovou odpoveďou bola skladba Csardás macabre, ktorú zložil v rokoch 1881 - 1882. Chcel ňou po-

ani vzťah medzi Lisztovým Totentanzom a Medicejským glagolským kódexom pochádzajúcim z Florencie (objavil ho V. Gajdoš). Ide o doteraz zanedbanú súvislosť v náboženských dejinách, najmä pokiaľ ide o cyrilo-metodský odkaz. Aj to svedčí o širokom kultúrnom zábere M. Demka.

5. Kulturologické dôsledky dialógu medzi Baudelairom a Lisztom, ktoré sú viditeľné aj v slovenskej literatúre (I. Krasko), prinášajú v oblasti estetiky silné argumenty.

Publikácia „Totentanz Franza Liszta“ je novátorská aj v tom zmysle, že sa v nej dozvedáme o takých problémoch, ktoré doteraz ani slovenská literárna veda, ani jazykoveda neriešili. Možno dokonca hovoriť o novom pohľade na slovenskú kultúrnu históriu. Aby sme pochopili pozíciu Franza Liszta, musíme sa nanovo pozrieť na históriu Slovákov v Uhorsku ako v podstate neuznávaného národa, z ktorého tento geniálny skladateľ pochádzal. Že si tieto skutočnosti uvedomoval, svedčí okrem iného aj to, ako sa v posledných rokoch svojho života podpisoval - Slavissimo (teda otrok). Keďže bol členom neuznávaného národa, cítil sa ako vydedenec zo spoločnosti...

Je teda nevyhnutné zaoberať sa

ni (Literárny týždenník č. 20/1996): „Celý svet si zvykol na neprimeranosť oficiálneho označenia krajiny: V názvoch Hungaria, Hungary, Ungarn, Hongrie... dnešné Maďarsko cieľavedome splyva s predtrianonským multietnickým Uhorskom. S týmto fenoménom (čo ja nazvem trefnejšie „sovinistickou perverzou“) zrejme nikdy nikto nepohne.“

Nuž, ak by s týmto perverzným fenoménom nikto nikdy nepohol, tak by sa navždy presadzovala falzifikovaná história - a s tým nemožno NIKDY súhlasiť!!! Ako uviedol G. Winkler, „Liszt und Hummel sind durch ihre Herkunft 'Ungarn', ohne 'Magyaren' zu sein.“ (Liszt a Hummel sú Uhri bez toho, že by boli Maďari...) (10)

Väčšina muzikológov, žiaľ, nebala - daktori nechcú ani dnes - brať do úvahy geografické a historické zvláštnosti, historické názvy národov v multietnickom Uhorsku, a preto ani nemohla reagovať na Lisztovu terminológiu v jeho dokumentoch alebo na jeho podpis v posledných rokoch jeho života: „Sklavissimo“ (= otrok)!

MAĎARSKÁ PERZEKÚCIA - VYDEDENEC F. LISZT

Latinským výrazom pre slovo maska je výraz persona a z tohto pojmu pochádza i slovo vyjadrujúce

dím pred sebou jasne i geniálnu slovenskú osobu Franza Liszta, ktorý bol zreteľným „vydedencom“ zo skupiny ako člen neuznávaného, de jure neexistujúceho slovenského národa! A tí občania Uhorska, ktorí si odmietajú maďarizáciu dovolili tvrdiť o sebe, že sú Slováci, boli tvrdo trestaní, dokonca často i zavraždení „na štátnu objednávku“!!!

Môj starý otec, ktorý bol v úzkom kontakte so štúrovcami, ušiel pred perzekúciou z uhorskej časti monarchie do rakúskej časti monarchie, do Bukoviny, keď Maďari zavreli martinské gymnázium, ktoré navštevoval, a proti jeho zrušeniu protestoval. Taká to bola doba pre Slovákov v 19. storočí!!! Na svetoznámeho Franza Liszta si maďarskí nacisti a šovinisti predsa len netrúfali reagovať perzekúciou; neodpustili si však aspoň výsmesné traktáty v tlači i falzifikovanie jeho písomnosti, najmä po jeho smrti. Nedokázali mu „odpustiť“, že sa nikdy nehlásil za Maďara, a ministerský predseda Tisza dokonca preto opovrzhivo vyhlavoval: „Liszt, významný skladateľ? Kdeže, bol to obyčajný komediant!“

Skočil by som parafrázou citátu Johna Talbota z knihy *Hudba - radosť*

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*. - Šéfredaktor: *Teodor Križka*. - Cena jedného čísla je 1,20 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Protí uplatneniu trestu smrti za neustupné zotrvávanie v kacírskom zmýšľaní nevraví len stanovisko Cirkvi, tradované na základe autority svätého Jána Zlatoústeho a svätého Ambrózia až do 13. storočia; ale aj samotné evanjelium. Keď sa učeníci sťažovali, že ich v samarskej dedine odmietli prijať a pýtali sa Pána, či na nich zošle oheň z nebies. On odpovedal: „Neviete, čieho ducha ste. Syn človeka neprišiel duše zahubiť, ale spasit’...“ (Lk 9, 55) Keď po Kristovej eucharistickej reči, kde prehlásil: „Kto je moje Telo a pije moju Krv, zostáva vo mne a ja v ňom...“ (Jn 6, 56), Ho niektorí z učeníkov opustili (prvá heretici v dejinách?). No On ich neusmrtil, hoci by to ako Boh mohol urobiť hneď a zaraz - iba sa obrátil k dvanástim a spýtal sa: „Chcete aj vy odísť?“ (Jn 6, 67). Ani Judáša za jeho zradu (a každá heréza je zradou) nepotrestá smrťou, ale nechá ho, nech sa sám rozhodne, či sa k nemu kajúce vráti ako Peter alebo pôjde ďalej svojou cestou záhuby. Preto upaľovanie kacírov, ktoré v 13. storočí katolícka Christianitas uzákonila, sa vo svetle tejto náuky určite nedá objektívne brániť. Ľudská slabosť a hriechnosť dokáže zneužiť na čisto egoistické ciele takmer všetko - na hraniciach sa ocitli i ľudia, ktorí heretikmi nikdy neboli (napr. templári na čele s Jakubom de Molay, svätá Jana z Arcu, atď.). Ak máme na zreteli Krista spravodlivého a zároveň milosrdného, musí v nás vyvolávať prirodzený odpor každá krutosť, ktorou smrť kacírov na hranici nepochybné bola. Ján Hus si objektívne svoj ortiel nezaslúžil, aj keď opačným extrémom súčasnosti je snaha vydávať jeho evidentné bludy za pravovernú náuku. Viem, že sa v historických vedách nepatrí hovoriť „keby“. Ale ak porovnáme celkom iný prístup stredovekej Christianitas s omnoho väčším bludárom Abélardom, môžeme takmer s istotou tvrdiť, že ak by sa rovnakým spôsobom postupovalo proti Husovi (izolácia v klástore, internácia...), boli by sme ušetrení husitských vojen a odpadnutia veľkej časti českého národa od Katolíckej cirkvi. Nehľadiac na to, že Hus by ako Abélard s najväčšou pravdepodobnosťou svoje herézy odvolal.

Cirkevný historik Ján Sedlák vo svojej monumentálnej a doposiaľ nepublikovanej Husovej biografii dokazuje, že jeho falšné mučenie potrebovala práve česká delegácia na kostnickom koncile - a to z politických dôvodov, preto naňho vyvolávala nátlak, aby ich neodvolal. V Kostnici však, žiaľ, chýbal muž s autoritou svätého Bernarda z Clairvaux. Obhajovať stredoveký trest smrti voči kacírom iba kvôli ich učeniu je ďalšia krajnosť, dnes pravdepodobne medzi katolikmi už vôbec neexistujúca. Vyššie uvedená argumentácia svätého Tomáša Akvinského v prospech popravy heretikov sa tiež nedá interpretovať celkom jednoznačne: anjelský učiteľ neprirovnáva herézu k zločinu peňazokazectva náhodou. Ten predpokladá aktívny čin - falšovanie peňazí. A rovnako i falšovanie viery logicky nespočíva iba v súkromnom zmýšľaní, ale v šírení týchto bludných teórií. Heréza, ako jej rozumie svätý Tomáš, neznamená teda iba to, že niekto neobľomne trvá na svojom kacírskom presvedčení, ale že ho taktiež šíri. Že podkopáva verejnú morálku a všeobecné blaho, nič chrámy, terorizuje veriacich, atď. Pokiaľ by niekto svoju herézu sám alebo v spoločnosti s druhými izolovane vyznával, bolo by to podľa týchto tés svätého Tomáša akceptovateľné. Taký človek by vieru druhých „nekažil“, iba by riskoval svoju večnú spásu. Dnes je však medzi katolikmi omnoho viac rozšírená druhá krajnosť: odsudzovať celý stredovek za jeho „netoleranciu“ a „krutosť“ voči heretikom. Vyššie sme ukázali, akí „mierumilovní“ vtedajší kacíri boli. S krutosťou a intoleranciou začali oni, nie katolíci. Vina vtedajšej Christianitas spočíva najvyšš v neprimeranej obrane, ak by sme sa mali vyjadriť právnicki. Obrana však bola nutná, ak sa vtedajší štát i Cirkev nechceli nechať úplne vyhubiť.

Cirkevná autorita urobila všetko, aby bolo možné s krutými albígénskymi heretikmi uzavrieť dohodu. Keď nič nezmožili misionári, poslala k nim legáta Petra z Castelnovy, ktorý za svoju snahu po dorozumení zaplatil životom. A pritom možnosť porozumenia tu existovala. Ako sme už zmienili, blud nikdy nemá

právo na existenciu, ale viera nesmie byť šírená násilným donucovaním. Preto vtedajšia Christianitas umožňovala pohonom, židom a moslimom žiť podľa svojho presvedčenia v odlúčení od kresťanskej spoločnosti (židia mali napríklad v getách právo na bohoslužby v synagógach) za predpokladu, že nebudú svoju náuku rozširovať medzi obyvateľstvom. To isté sa dialo aj v prípade monoteletistických jakobitských heretikov v Palestíne a čiastočne tiež v prípade valdencov ešte počas života ich zakladateľa. Keď cirkev k albígénom neustále vysielala misionárov a legátov, počítala pravdepodobne aj s týmto variantom. Odpoveďou na jej ústretoivosť však boli vraždy.

Niektorí historici tvrdia, že Cirkev mala akceptovať kritiku kacírov na svoju adresu, najmä ohľadom neduhov kléru. To odporúča aj prepoštný premonštrátov Everwin zo Steinfeldu v liste svätému Bernardovi: „...mnohé z ich výčitiek na adresu duchovenstva by mali byť uznané za oprávnené.“ Je pravdou, že v 10. a 11. storočí sa mravy kléru v dôsledku situácie v pápežskom Ríme nachádzali v hlbokom úpadku, ale reforma z benediktínskeho kláštora v Cluny, z ktorého vyšiel veľký pápež Gregor VII., obranca nezávislosti Cirkvi od svetkej moci, a zároveň neúnavný horliteľ za nápravu neduhov kňazstva (svätokuepctvo, lakomosť, rozmarň život); priniesla svoje ovocie. V tomto poňehnanom diele zdame pokračovala cisterciánska reforma svätého Bernarda v 12. storočí. Všetky koncily a synody tej doby hrozia duchovným prísnymi trestami, ich život spôsobuje verejnú pohoršenie. Dikcia týchto hnoznomov proti negatívnym javom v Cirkvi je často prísnejšia, než dikcia heretikov, a preto sa v 12. storočí mravy duchovenstva radikálne zlepšujú. Terčom kritiky albígénov je však niečo celkom iné - nie mravy duchovných osôb, ale ich majetok a svetská moc. Je známe, že práve benediktínsky kláštor v Cluny a cistersiánsky kláštor v Clairvaux patrili k jedným z najbohatších - a napriek tomu málokde žili mnisi takým chudobným a asketickým životom ako tam. Cirkev má vlastniť majetok, musí ho však používať na dobro - tak znie cirkevná náuka. Nota bene, ak sa chcela Cirkev v súdobých feudálnych pomeroch presadiť a uplatniť mravné princípy kresťanstva vo verejnom živote, nemohlo sa to zaoberať bez minimálnej majetkovej základne, ktorá by umožňovala zakladať charitatívne inštitúcie a školy - a tým prispievať k zušľachtovaniu a mravnému pokroku veľkolepého diela Christianitas. A práve to chceli bludári zlikvidovať. Nešlo im o nápravu mravov Cirkvi, ale o jej totálne zničenie, pretože pre nich nebola ničím iným, než „babylonskou neviestkou“.

Cirkevným hnoznomom tak bolo v priebehu 12. storočia čoraz očividnejšie to, čo bolo svetským panovníkom a ľuďu jasné už dávno. Že s kacírmi sa nedá rozumne dohovoriť, že sú to násilníci, revolucionári a teroristi, proti ktorým je nutné použiť meč na obranu časného, aj večného života blížnych. Je síce pravdou, že Kristus prikazuje nastaviť tomu, kto nás udrie, aj druhé líce - ale nie tomu, kto udrie, či dokonca chce zabíť druhého. Tu platí nekompromisne príkaz lásky k blížnemu, ktorá žiada vziať na obranu druhého do ruky i zbraň. V situácii, kedy sa šírenie herézy nezaobišlo bez krvavého násilia, bolo ťažké - a psychologicky takmer nemožné - dospieť k poznaniu, že je nutné oddeliť od seba samotné bludné zmýšľanie a zločin vykonaný na základe tohto zmýšľania. To sme analyzovali už vyššie. Preto nemožno odsudzovať nikoho z tých, ktorí sa v stredoveku vyslovili za trest smrti voči kacírom alebo ho dokonca aj aplikovali. Hoci je akokoľvek nutné vyjadriť poľutovanie nad upálením Jána Husa, rozhodne je však nemožné označiť biskupov kostnického koncilu alebo cisára Žigmunda, ktorý postupoval v zhode s vtedajším ríšskym zákonom, za „Husových vrahov“. Ak je niekto vinný za Hu-

sovu smrť, tak to boli albígenci a iní heretici približne dvesto rokov pred ním - ktorí svojim bezuzdným terorom spôsobili, že katolícka Christianitas stratila rozlišovaciu schopnosť medzi kacírskym zmýšľaním a kacírskym jednaním. Napokon, oboje bolo pevne prepojené aj u samotného Husa. On sám nesie značnú zodpovednosť za revolučné výboje v Prahe kvôli univerzite a kvôli arcibiskupovi Zbynkovi Zajícovi z Hasenburgu, ktoré sa nezaobišli bez strát na životoch.

Legalizácia trestu smrti pre kacírov -

RADOMÍR MALÝ

Je dovolené brániť inkvizíciu?

mirnochodom, vynútená aj hlasom ľudu zdola - viedla cirkevnú autoritu k snahe zabrániť divokému a nekontrolovanému uplatneniu tohto opatrenia. Existovalo reálne nebezpečenstvo, že sa k slovu dostane závišť, nenávisť a ďalšie ľudské neresti, ktoré povedú k vybavovaniu si osobných účtov - a v plameňoch sa ocitnú nevinní. Preto už od druhej polovice 12. storočia požadujú pápež a biskupi, aby svetská moc rešpektovala, že iba cirkevným osobám prináleží rozhodovať o tom, kto je a kto nie je kacír. A iba cirkevné osoby môžu dať zároveň tým, u ktorých sa podozrenie z herézy potvrdí, možnosť odvolať bludy a zmieriť sa s Cirkvou. To bolo impulzom k vzniku inkvizície, ktorá síce vznikla až v roku 1229 na synode v Toulouse, ale jej postupné budovanie sa začalo už skôr, na III. Lateránskom koncile.

Už III. Lateránsky koncil sa v roku 1179 pokúsil vo svojom článku De hereticis jasne vymedziť právomoci duchovnej a svetskej autority pri stíhaní kacírstva, kde sa okrem iného píše: „Zavrhneme všetkých heretikov, nezávisle od mena, pod ktorým vystupujú. Tí, ktorým bude dokázaná vina, majú byť vydaní svetským vládcom alebo ich úradníkom, aby im bol udeľený náležitý trest. Ustanovujeme, že každý arcibiskup alebo biskup buď osobne alebo prostredníctvom arciepkana, či iných náležitých a ctihodných osôb, dvakrát alebo najviac raz do roka; vykoná vizitu jemu zverenej farnosti, o ktorej by sa šírilo, že v nej prebývajú kacíri. V danej farnosti je povinný vymôcť od dvoch alebo troch vážnych osôb, prípadne aj od celého okolia, prísahu; že ak by ktokoľvek vedel o kacíroch - alebo o iných osobách zhromažďujúcich sa na tajných zhromaždeniach alebo odlišujúcich sa od chovania verných - ohlásí ich biskupovi. Biskup musí obvinených vyzvať, aby k nemu prišli a kanonicky ich potrestať, ak sa nemohli očistiť z obvinenia alebo ak po očistení znova upadli do predchádzajúceho bludu vo viere. Tí, ktorí so zavrhnutiahodnou vytrvalosťou vzdorujú a odmietnu zložiť prísahu... majú byť práve týmto činom uznaní za heretikov.“

Niektorí historici považujú tento článok III. Lateránskeho koncilu za faktické ustanovenie inkvizície, hoci sa tak ešte nenazývala. Do tej doby ešte od starovekých čias platilo, že o tom, kto je a nie je kacír, rozhoduje príslušný celocirkevný snem alebo regionálna synoda. Teraz však nastupuje novota, že právomoc určiť, kto je a kto nie je heretik, spadá pod miestneho biskupa. Tento biskup má na to vytvoriť zodpovedajúce orgány (napr. arcidekan, veriaci tešiaci sa v danej farnosti dobrej povesti, atď.). Podobne sa vyjadruje aj IV. Lateránsky koncil v roku 1215, ktorý hovorí o povinnosti biskupov vykonávať „inquisitio“, teda „vyhľadávanie“ kacírov. Biskupi skutočne postupovali podľa tohto ustanovenia oboch koncilov. Hugo z Noyers, biskup z francúzskeho mesta Auxerre, viedol v rokoch 1197 - 1200 vyšetrovanie vo farnosti La Charite, ktoré by sme už mohli nazvať „inkvizíciou“. Najprv vypočul vierohod-

ných svedkov, poverených tajným pátraním po kacíroch. Na základe ich výpovedí vyhotovil zoznam obvinených. Potom zvolal tribunál, pozostávajúci z iných biskupov, najmä však zo znalcov kanonického práva, a nechal pred neho predviesť obžalovaných. Pretože však ani po všetkých výsluchoch nebolo celkom jasné, či sú dotčení kacíri - a teda či majú byť exkomunikovaní - príslušný tribunál posunul celý prípad do Ríma pápežovi Inocentovi III. Z tohto postupu je zrejmé, ako úzkostlivo a starostlivo si cirkevné úrady počínali, než niekoho s definitívnou platnosťou prehlásili za kacira a odovzdali ho svetskej moci. Počet prípadov však narastal a biskupské sudy nestíhali o všetkom rozhodovať. Pápeži už od 12. storočia, od pontifikátu Inocenta II. (1130 - 1143) vysielali k mnohým súdnym prípadom (nesúvisiacim so stíhaním heretikov) svojich špeciálnych delegátov, aby v mene Svätej stolice rozhodli o danej veci. To sa neskôr stalo základom pre zriadenie pápežskej inkvizície, hoci biskupské tribunály súdiace kacírov fungovali naďalej.

K oficiálnemu zriadeniu cirkevného súdu, zaoberajúceho sa výhradne kacírstvom, došlo v Toulouse v roku 1229. Vtedy sa konala biskupská synoda pri príležitosti ukončenia albígénskych vojen. Pretože víťazi zajatých kacírov upaľovali bez toho, aby presne rozlíšili, kto k nim naozaj patrí; rozhodli sa miestni biskupi zriaďiť cirkevný tribunál, aby zabránili krvi preliatiu nevinných. Tento tribunál mal ako jediný právo určiť, kto je naozaj heretik a koho treba vydať do rúk svetskej moci. Nikto nesmel byť potrestaný svetskými orgánmi prv, než by bol prešiel novozriadeným cirkevným súdom, ktorý dostal názov „inkvizíciou“ (t.j. vyhľadávaci, s cieľom pátrať po kacíroch). Synoda v Toulouse síce v duchu reťorky III. a IV. Lateránskeho koncilu naliehala na svetských vládcov, aby si nepočínali neobratne pri potieraní heréz a hrozila im cirkevnými trestami - ale snaha zabrániť omylom či ľudskej zlobe, kvôli ktorým by sa na hranicu dostali aj nevinní; je tu zreteľná, i keď sú inkvizícia toulouskej synody tvrdé. Usvedčení kacíri, ktorí odmietajú svoje bludy odvolať, majú byť odovzdaní svetskej moci a rovnako aj ich ochrancovia a priaznivci (o trestu smrti tu nie je zmienka). Kto ukrýva v dome heretika, má byť sankcionovaný fyzickým trestom a stratou majetku. Kacírom, ktorí odvolajú svoje bludy, má byť uložené pokánie vo forme púte, almužny alebo pôstu; musia nosiť viditeľné kajúce znamenie dvoch krížov na odevu a nesmú až do konca trestu pôsobiť v žiadnych verejných úradoch.

Toulouská synoda stanovila, že inkvizíčné sudy majú byť zriadené v každej diecéze a dozor nad nimi má mať príslušný biskup. Na toto opatrenie však reagoval v roku 1231 pápež Gregor IX. nariadením, aby boli odhaľovaním a súdením kacírov poverení duchovní, vybavení najvyšším stupňom teologického i právnického vzdelania. Títo duchovní mali mať právomoci pápežom delegovaných sudcov, ktorí boli známi už z predošlých dob z iných rezortov cirkevného súdnictva.

Na takúto úlohu sa zdali byť najlepšie pripravení dominikáni. Už ich zakladateľ svätý Dominik, ktorý zomrel v roku 1221, bol na svojej misii do krajov zamorených albígénskym bludom, vybavený špeciálnymi pápežskými právomocami. Rád bratov kazateľov, ktorý tento svätec založil, sa vyznačoval hlbokou oddanosťou pápežovi a starostlivosťou o najkvalitnejšie vzdelanie svojich členov. Mnoho dominikánov pôsobilo na univerzitách (svätý Albert Veľký, svätý Tomáš Akvinský). Veľkou výhodou bolo tiež to, že dominikáni ako misijný rád nemali žiadne väzby k miestnemu obyvateľstvu, kde boli poverení pôsobiť. Okrem toho boli váženými a obľúbenými aj ako kazatelia a svedkovia. To všetko ich najlepšie disponovalo k neobyčajne ťažkej úlohe inkvizítorov na základe pápežského poverenia. Neskôr bola táto funk-

cia zverená v menšej miere aj františkánom. Pápežským listom z roku 1231 Revorovi dominikánskeho kláštora v Regensburgu, bol dominikánsky rád poverený vedením inkvizície. To však neznamenalo, že biskupská inkvizícia, ustanovená synodou v Toulouse, ukončila svoju činnosť. Prakticky až do 16. storočia môžeme pozorovať (samozrejme, v jednotlivých krajinách v rôznej miere) akúsi dvojkoľajnosť, keď vedľa seba pôsobia: inkvizícia biskupská, vedená väčšinou diecéznymi kňazmi a inkvizícia pápežská, vedená prevažne dominikánmi, v menšej miere františkánmi alebo výnimočne aj príslušníkmi iných rehoľných rádov.

Na základe uvedených skutočností sa naozaj nedá poprieť, že inkvizícia znamenala vnesenie pravého poriadku do kauzy trestania heretikov. Ak sme už vyššie konstatovali, že vtedajšia Christianitas mala právo brániť sa proti rozkladnému vplyvu heréz, tak sa nedá ani vtedajšej Cirkvi uprieť právo čeliť kacírstvu svojou formou boja s použitím prostriedkov, ktoré jej boli vlastné: t.j. špeciálnym cirkevným súdom, vyobcovaním kacírov zo spoločnosti a ich odovzdaním do rúk svetskej moci. Ak cirkev ustanovila a presadila, že iba jej orgán má právo rozhodnúť, kto má alebo nemá byť potrestaný ako kacír - predstavovalo to v tej dobe významnú humanizačné opatrenie v oblasti právneho postupu. Tým sa totiž vylúčil omyl a znemožnilo sa prípadné divoké a nekontrolované vybavovanie si osobných účtov. Lebo ako sme už uviedli vyššie, tlak na čo najkrutejšie potrestanie heretikov prichádzal zdola, od ľudu - a nie od cirkvi.

Voltaire písal o Cirkvi ako o „krvavom tribunáli, odpornom pomníku nadvlády mníchov.“ Ten istý osvietený „majster tolerancie“ okrem iného tiež vyslovil vetu, že „stokrát opakovaná lož sa stane pravdou“, čo neskôr s nadšením mnohokrát opakoval nacistický minister propagandy J. Goebbels. Čierna legenda inkvizície prenikla do našich myslí tak hlboko, že prevažná časť katolíkovo nie je schopná ujať sa obrany tejto epochy dejín Cirkvi. Mnoho katolíkovo sa taktiež, žiaľ, ešte pripája k nespravodlivému a tendenčnému odsudzovaniu tohto cirkevného tribunálu a mnohí sa dokonca v tomto ohľade pokúšajú „tromfnúť“ aj protikatolícku propagandu. Maximálnou obranou, na ktorú sa ešte niektorí katolíci zmôžu, je poukázanie na všeobecne známu krutosť onej vraj „barbarskej“ doby. Zriadenie inkvizície v skutočnosti zachránilo životy mnohým nevinným. Keby biskupi na synode v Toulouse nezaložili tento tribunál, víťazná soldateska by vraždila a upaľovala bez toho, aby vyšetrila, kto vôbec k albígénskym heretikom patrí. Zásah juhofrancúzskych biskupov tomu zabránil - založením inkvizíčného tribunálu, ktorý nielenže umožnil na základe vypočutia obvinených jasne odlišiť pravoverného katolíka od kacira; ale i usvedčeným heretikom dal príležitosť uniknúť trestu smrti (ktorý udelila svetská moc) kajúcim zmýšľaním, zrieknutím sa bludu a prijatím aktu pokáania, aký inkvizítori určili. To isté mal na mysli i pápež Gregor IX., keď uviedol do života pápežskú inkvizíciu. Kacírstvo malo byť jednoznačne vyplienené ako duchovný mor, ohrozujúci celú vtedajšiu Christianitas. To sa však nemohlo diať bez náležitých a pevne stanovených právnych procedúr, ktoré by vylúčili omyl a znemožnili, aby boli spolu s bludármi poslaní na smrť aj nevinní, pravoverní katolíci.

Inkvizícia bola nástrojom, ktorý v atmosfére 13. storočia a v atmosfére udalosti, ktoré sa v ňom odohrali v dôsledku teroru hlásateľov herézy; zabránil krvavému besniamu proti skutočným i domnelým kacírom a nekontrolovateľným masovým popravám. V tom spočíva objektívne veľká zásluha Cirkvi - že inkvizíciu založila a že jej dala také právomoci. Inkvizícia sa stala prvým súdnym tribunálom v dejinách, ktorého úlohou nebolo na prvom mieste vinníka odsúdiť, ale polepšiť, napraviť a tým ho zachrániť od trestu.

(Pokračovanie v budúcom čísle)